

CAN:s nationella skolundersökning 2023

Ungas erfarenheter av alkohol, narkotika,
dopning, tobak och spel

CAN Rapport 223

Siri Thor (red.)

Förord

CAN:s nationella skolundersökning började år 1971. Det innebär att vi i Sverige har den längsta nationella tidsserien i världen på området. Undersökningen har sedan 2004 även genomförts i gymnasiet år 2. Att följa och ta fram kunskap om ungdomars erfarenhet av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar är viktigt för att kunna vidta rätt förebyggande åtgärder på nationell, regional och lokal nivå.

Siri Thor har varit redaktör för denna rapport och fem medarbetare från avdelningen för analys och metod har bidragit med innehåll. Vilka dessa är framgår av respektive kapitel. Ida Ömalm Ronvall har språkgranskat rapporten. Till rapporten hör en tabellbilaga som återfinns på CAN:s hemsida. Undersökningen och rapporten har finansierats av Socialdepartementet.

CAN är ett nationellt kompetenscentrum som tar fram och sprider kunskap om alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar. Vi följer konsumtions- och skadeutvecklingen genom undersökningar och forskning. Myndigheter och organisationer använder kunskap från CAN som underlag för beslut och insatser. Vi är en del av civilsamhället och i vår styrelse finns representanter för våra medlemsorganisationer. I styrelsen finns även olika myndigheter representerade.

Avslutningsvis vill vi passa på att rikta ett stort tack till alla elever och lärare som genom åren delat med sig av sin tid och sitt engagemang genom att delta i datainsamlingen, och därmed också har möjliggjort den här rapporten.

Stockholm, december 2023

Charlotta Rehnman Wigstad

Direktör CAN

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Inledning.....	7
Resultat.....	8
Alkohol.....	9
Tobak och nikotin.....	17
Narkotika.....	23
Läkemedel.....	31
Sniffning, boffning och lustgas.....	35
Dopning.....	37
Spel om pengar.....	39
Debutålder.....	43
Om undersökningen.....	46
Metodutveckling.....	46
Genomförande.....	46
Bortfall.....	47
Hantering och tvättning av data.....	50
Viktning.....	50
Svarens tillförlitlighet.....	51
Förändringar av formuläret.....	51
Avslutande kommentarer.....	53
Referenser.....	54
Bilaga 1: Formulär.....	58

Citera gärna publikationen som:

Thor S. (red.), CAN:s nationella skolundersökning 2023. Stockholm:
Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN); 2023. Rapport 223.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN

ISBN 978-91-7278-359-1 (pdf)
urn urn:nbn:se:can-2023-10 (pdf)

Sammanfattning

Den här rapporten baseras på data från CAN:s nationella skolundersökning som genomförs årligen i årskurs 9 och gymnasiets år 2. Syftet är att redovisa ungas erfarenheter av bland annat alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar. Rapporten belyser skillnader i användningsmönster mellan pojkar och flickor och mellan de yngre och äldre eleverna. Syftet med rapporten är också att ge en bild av hur ungdomars erfarenheter av olika substanser såg ut vid den senaste undersökningen 2023. Nedan följer kapitelspecifika sammanfattningar.

Alkohol

Sammantaget visar alkoholmåtten som följs att konsumtionen har minskat bland svenska skolungdomar under en längre tid. Nedgången har dock stannat av i båda årskurserna. I årets undersökning svarade 39 procent i årskurs 9 och 70 procent i gymnasiets år 2 att de druckit alkohol de senaste 12 månaderna. Årskonsumtionen mätt i liter ren alkohol (100 %) uppgick till 0,9 liter i årskurs 9 och 2,3 liter i gymnasiets år 2. Detta är historiskt låga nivåer.

De vanligaste problemen som eleverna rapporterade att de upplevt i samband med alkoholkonsumtion var att ha haft sönder saker eller kläder, grälat samt att ha blivit fotad/filmad i en pinsam eller kränkande situation. Det var en större andel flickor än pojkar som nämnde just dessa problem. I flera andra fall var förhållandet omvänt. Till exempel var det en större andel pojkar än flickor som uppgav att de kört motorfordon, råkat i slagsmål eller råkat i bråk med polisen i samband med alkoholkonsumtion.

Tobak och nikotin

Rökningen har minskat kraftigt bland svenska skolungdomar. Särskilt stor har nedgången varit under 2010-talet. I årets undersökning uppgav 9 procent i årskurs 9 och 21 procent i gymnasiets år 2 att de röker. Bland gymnasieeleverna har det skett en liten uppgång sedan 2021.

Snusandet har ökat i båda årskurserna under de senaste åren. Uppgången har varit särskilt påtaglig bland flickorna och är nu på historiskt höga nivåer. Det är dock fortfarande vanligare att pojkar snusar. Tittar man specifikt på vitt snus är könsskillnaderna mindre. År 2023 var det 14 procent i årskurs 9 och 26 procent i gymnasiets år 2 som snusade.

Vejping har blivit vanligare bland ungdomar. I förra årets undersökning mer än fyrdubblades andelen elever som vejpat den senaste månaden. Även i årets undersökning var nivåerna betydligt högre än under 2010-talet, men det skedde en nedgång jämfört med 2022 års höga nivåer. År 2023 uppgav 17 procent i årskurs 9 och 21 procent i gymnasiet att de vejpat den senaste månaden.

Narkotika

Narkotikaerfarenheten har under de senaste 20 åren legat på ungefär samma nivå bland niondeklassarna, även om viss variation mellan åren förekommer. Under 2023 svarade 7 procent av niondeklassarna att de någon gång använt narkotika. Det var mer än dubbelt så vanligt bland gymnasieeleverna, där 15 procent gjort det någon gång. Sett till hela mätperioden har nivån varit stabil även bland gymnasieeleverna. Över tid har det skett en ökning i hur ofta elever med narkotikaerfarenhet har använt narkotika. Tydligast är uppgången bland niondeklassarna. De senaste åren har ökningen planat ut, men i genomsnitt har niondeklassarna med narkotikaerfarenhet använt narkotika dubbelt så många gånger jämfört med för 30 år sedan.

I båda årskurserna var cannabis det vanligaste preparatet. I undersökningen ställs även separata frågor om eleverna använt receptbelagda läkemedel utan läkarordination. Syftet med frågan är att fånga in icke-förskriven användning av narkotikaklassade läkemedel. Om även de elever som uppgett att de använt den här typen av receptbelagda läkemedel utan läkares ordination definieras som narkotikaerfarna, skulle andelarna i årets undersökning som någon gång använt narkotika uppgå till 14 procent i stället för 7 procent för niorna. För gymnasieeleverna skulle det vara 21 procent i stället för 15 procent.

Läkemedel

Utvecklingen för icke-förskriven användning av sömn- eller lugnande medel har, på det stora hela, legat relativt stabilt under de senaste 30 åren. Användningen av den här typen av läkemedel låg runt 3 procent i början av 90-talet. Därefter ökade användningen något för att sedan sjunka igen under början av 00-talet. Under de senaste 20 åren har användningen varierat år från år, men trenden är svagt uppåtgående i båda årskurserna.

I undersökningen efterfrågas användningen av tre olika läkemedelstyper:

- Receptbelagda sömn- eller lugnande medel
- Receptbelagda smärtstillande läkemedel
- Receptbelagda centralstimulerande läkemedel

I årets undersökning uppgav 5 procent av eleverna i årskurs 9 och 6 procent i gymnasiets år 2 att de hade erfarenhet av narkotikaklassade sömn- eller lugnande medel. Det var ungefär lika vanligt att ha använt narkotikaklassade smärtstillande läkemedel, 5 procent i båda årskurserna. Centralstimulerande läkemedel uppgavs av 3 procent av eleverna i respektive årskurs. Om alla tre läkemedelstyperna slås samman uppgår den totala andelen som någon gång använt narkotikaklassade läkemedel utan läkarordination till 10 procent i årskurs 9 och 11 procent i gymnasiets år 2.

Sniffning, boffning och lustgas

Andelen elever som har sniffat eller boffat har minskat över tid och ligger nu på förhållandevis låga nivåer. År 2023 uppgav 2 procent av niondeklassarna och 1 procent av gymnasieeleverna att de gjort detta under de senaste 12 månaderna. Under de senaste tio åren framkommer inga större könsskillnader bland eleverna vad det gäller erfarenheter av sniffning/boffning.

Sedan 2022 ställs även frågor om användningen av lustgas. År 2023 uppgav 4 procent i årskurs 9 att de använt lustgas under de senaste 12 månaderna. I gymnasiet var motsvarande andel 10 procent. Bland gymnasieeleverna var detta en nedgång jämfört med 2022, då andelen var 14 procent. För eleverna i nian var dock läget oförändrat. Erfarenhet av lustgasanvändning var ungefär lika vanligt bland pojkar som bland flickor.

Dopning

Erfarenheten av anabola androgena steroider (AAS) har legat på omkring 1 procent de senaste 20 åren i årskurs 9 och sedan 2004 i gymnasiets år 2. I årets undersökning svarade knappt 1 procent av eleverna i årskurs 9 att de använt AAS någon gång. Bland eleverna i gymnasiets år 2 var det endast 0,5 procent som uppgett detta.

Spel om pengar

Sammantaget visar utveckling på en ökning av andelen gymnasieungdomar som spelat om pengar de senaste 12 månaderna. Andelen pojkar har ökat årligen sedan 2019, då andelen var 27 procent. I år låg den på 40 procent. Även bland flickorna i gymnasiet har det ökat, från 4 procent år 2019 till 12 procent år 2023. Bland eleverna i årskurs 9 tycks andelen som spelar om pengar vara mer stabil. Bland pojkarna har det under de senaste tio åren varit omkring 22 procent som spelat om pengar. Bland flickorna har andelen legat på 9 procent de senaste tre åren.

Debutålder

I takt med att andelen elever med erfarenhet av alkohol och tobak har minskat bland niondeklassarna, har även andelen som debuterat tidigt (före fjorton års ålder) med något av detta minskat. År 1999 var det 63 procent av eleverna i årskurs 9 som haft en tidig debut med alkohol, cigaretter, cannabis eller sniffning/boffning. År 2010 började även tidig snusdebut att undersökas. Då var det totalt 39 procent som debuterat med snus eller någon av ovanstående substanser före fjorton års ålder. I årets undersökning är andelen tidiga debutanter 21 procent. Bland eleverna med tidig substansdebut var det vanligast att ha druckit ett glas alkohol, följt av att ha rökt en cigarett. Det var en högre andel flickor än pojkar som uppgett att de druckit ett glas alkohol före fjorton års ålder. Tidig debut med snus var vanligare bland pojkar än bland flickor.

Inledning

Ungdomstiden karaktäriseras av utveckling och förändring. Det är också en period där många för första gången testar alkohol eller tobak, och vissa även narkotika (Chen & Kandel 1995; Degenhardt m.fl. 2016). Barn och unga är samtidigt socialt och medicinskt känsligare för substansanvändning (Gruber m.fl., 2012; Silveri, 2012; Monti, 2005). I den senaste ANDTS-strategin lyfter regeringen fram att insatser för att förebygga att unga börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak/nikotin, eller debuterar tidigt med alkohol eller spel om pengar bör ges en högre prioritet (Skr. 2021/22:213). Eftersom ungas hälsa och välmående är en viktig fråga för samhället är det angeläget att följa ungdomars erfarenheter av olika substanser. Det gör att politiker och beslutsfattare kan ta beslut baserade på tillförlitlig kunskap.

Sverige har en lång tradition av att följa konsumtionsutvecklingen bland unga. Mätningarna av niondeklassares användning av alkohol och andra droger påbörjades 1971, vilket innebär att denna undersökning pågått i över 50 år. Det är världens längsta tidsserie på området. Sedan 1986 har CAN uppdraget att genomföra studien. Sedan 2004 mäts även utvecklingen bland elever i gymnasiet år 2.

Huvudsyftet med CAN:s nationella skolundersökning är att årligen följa ungas erfarenheter av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar. I den här rapporten redovisas de mest centrala trenderna för de substanser och beteenden som mäts i undersökningen. Rapporten belyser också skillnader i användningsmönster mellan pojkar och flickor, samt mellan de yngre och äldre ungdomarna.

Resultat

Resultaten presenteras kapitelvis för alkohol, tobak och nikotin, narkotika, läkemedel, sniffning, boffning och lustgas, dopning, spel om pengar samt debutålder. Ansvarig författare framgår av respektive kapitel.

Resultaten redovisas i de flesta fall uppdelade på kön och årskurs. Normalt presenteras procenttal beräknade på samtliga elever i respektive grupp, inklusive de elever som inte svarat på frågan. Internbortfallet ("ej svar") ingår alltså då procentandelarna har beräknats. Detta har dock en ytterst marginell betydelse, eftersom det interna bortfallet normalt ligger på en konstant låg nivå. Eventuella avvikelser från detta påtalas i förekommande fall i texten.

När resultat beskrivs som statistiskt signifikanta är de det på minst femprocentnivån. I urvalet till skolundersökningarna är det klass och inte elev som väljs ut. Det innebär att eleverna i studien är klustrade i skolklasser. Det gör att antagandet om oberoende mellan observationerna inte kan uppfyllas (Hox, 2002). För att inte generera falska signifikanta resultat vid signifikanstestning, används ett signifikanstest som tar hänsyn till dessa klustereffekter.

Resultaten från skolundersökningarna redovisas även i en tabellbilaga i digitalt format på <https://www.can.se/>. Vid hänvisning till tabeller med nummer är det den digitala tabellbilagan på nätet som avses. Tabeller i texten är försedda med bokstäver och kommer i alfabetisk ordning. I tabellerna används följande beteckningar:

- . Uppgift kan inte förekomma (till exempel årskursen inte ingått i undersökningen, frågan inte ställts).
- .. Uppgiften är för osäker för att återges (till exempel för lågt bastal).
- Ingen elev har angett svarsalternativet.
- 0,0 Procenttal avrundat till 0 (det vill säga svarsalternativet har angetts av minst en elev men av färre än 0,05 procent).

I figurerna som visar tidsserier betyder brott i tidsserien att frågan som ligger till grund för redovisningen förändrats på ett sätt så att den inte är direkt jämförbar med tidigare år.

Alkohol

Siri Thor

Alkoholkonsumtionen bland svenska ungdomar har följts sedan 1971¹, då den nationella skolundersökningen startade. Konsumtionen bland unga är viktig att följa av flera anledningar. En anledning är att tidig debut och hög konsumtion i unga år kan leda till ökad konsumtion och relaterade skador även senare i livet (Enstad m.fl. 2019; McCambridge m.fl. 2011). En omfattande alkoholkonsumtion kan också leda till mer omedelbara problem, både för den som dricker alkoholen och för personer i dennes närhet (Thor m.fl. 2017; Sundin m.fl. 2021).

Detta kapitel illustrerar utvecklingen för ett antal alkoholmått, för de tidsperioder som frågorna ställts. Först presenteras andelen alkoholkonsumenter och hur stor mängd som konsumerats. Därefter redovisas trender i intensivkonsumtion, anskaffning av alkohol och uppkomna problem i samband med alkoholkonsumtion.

Flera av de frågor som ligger till grund för resultaten som redovisas har genomgått förändringar under åren. De största förändringarna skedde 2006 och 2012. Effekterna av frågeändringarna har beskrivits och diskuterats i tidigare rapporter (se bl.a. Raninen & Nyström, 2013). Förändringar som har påverkat resultaten i avgörande grad illustreras i form av brott i tidsserierna. För mer detaljerade beskrivningar av de ändringar som gjorts, se 2014 års rapport om Skolelevs drogvanor (Leifman, 2014).

Alkoholkonsumtion

Andelen skolelever i Sverige som druckit alkohol under de senaste 12 månaderna har sjunkit kraftigt under 2000-talet (diagram 1). Att ha gjort så definieras i det följande som ”alkoholkonsument”. I årskurs 9 har den nedåtgående trenden sedan ett antal år tillbaka stannat av på omkring 40 procent. Samma mönster, men på en högre nivå, syns i gymnasiet där andelen alkoholkonsumenter legat strax under 70 procent de senaste åren.

I den senaste undersökningen var 39 procent av niondeklassarna alkoholkonsumenter. Det kan jämföras med 80 procent i början av 2000-talet. I gymnasiet var andelen konsumenter 70 procent i årets undersökning, vilket är en nedgång från 89 procent när det började mätas år 2004 (tabellerna 2–3).

¹ Utvecklingen har följts i årskurs 9 sedan 1971 och i gymnasiets år 2 sedan 2004.

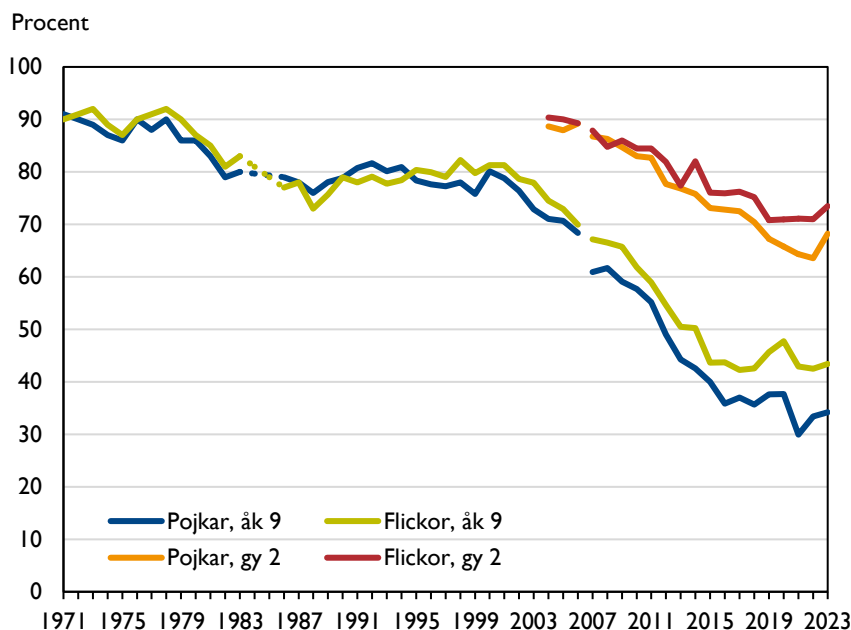

Diagram 1. Andelen alkoholkonsumenter, efter kön och årskurs. 1971–2023.

Det är tydliga skillnader mellan pojkar och flickor, både i nian och på gymnasiet. I årets undersökning kategoriserades 43 procent av flickorna och 34 procent av pojkarna i årskurs 9 som alkoholkonsumenter (diagram 1). Andelen flickor som dricker alkohol ökade under åren 2019–2020 och låg på 48 procent år 2020. Därefter har andelen återigen sjunkit. I andra året på gymnasiet var det 73 procent av flickorna och 68 procent av pojkarna som kategoriserades som alkoholkonsumenter i den senaste undersökningen.

Under 2000-talet går det även tydligt att se hur den genomsnittliga årskonsumtionen följer samma nedåtgående trend (diagram 2). I årets undersökning uppmättes årskonsumtionen till 0,9 liter ren alkohol i årskurs 9 och 2,3 i gymnasiet år 2 (tabellerna 6–7). Det är historiskt lågt. Tidigare var pojkarnas konsumtion betydligt högre än flickornas. Sedan 2017 har dock pojkarnas och flickornas genomsnittliga konsumtion legat på ungefär samma nivå i nian. Även i gymnasiet har könsskillnaderna minskat. Pojkarna har dock fortfarande en något högre årskonsumtion än flickorna.

Måttet intensivkonsumtion följer andelen elever som dricker stora mängder alkohol vid ett och samma tillfälle (minst en flaska vin eller motsvarande). Måttet syftar till att ta reda på hur vanligt det är med drickande som leder till berusning. Andelen som intensivkonsumerat alkohol minst en gång i månaden har sjunkit över tid (diagram 3). Vid det senaste undersökningstillfället var det 6 procent i årskurs 9 och 22 procent i gymnasiet som uppgav detta (tabellerna 9 och 11). Historiskt sett har intensivkonsumtion varit vanligare bland pojkar än flickor. I diagram 3 går det dock att se att skillnaden mellan pojkar och flickor numera är liten i båda årskurserna.

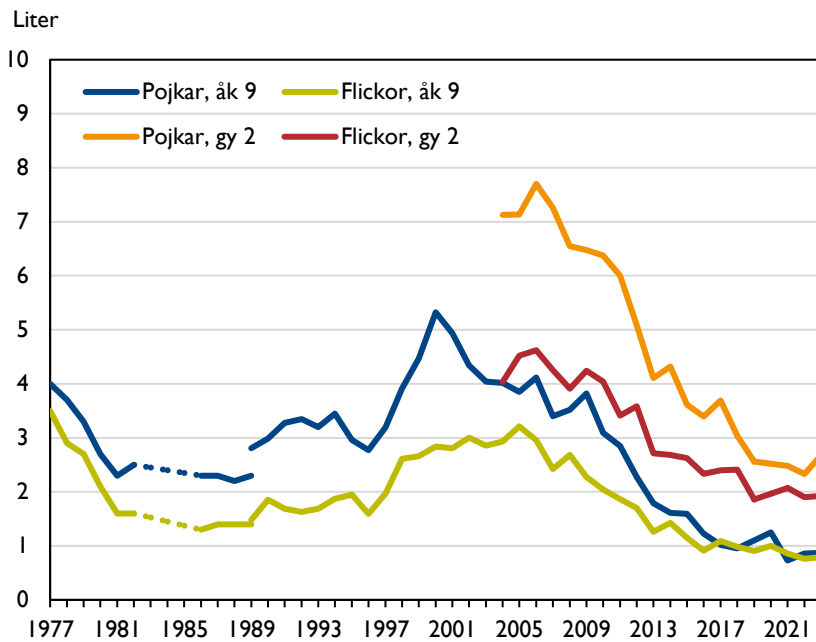

Diagram 2. Den beräknade genomsnittliga årskonsumtionen mätt i liter ren alkohol (100 %), efter kön och årskurs. 1977–2023.

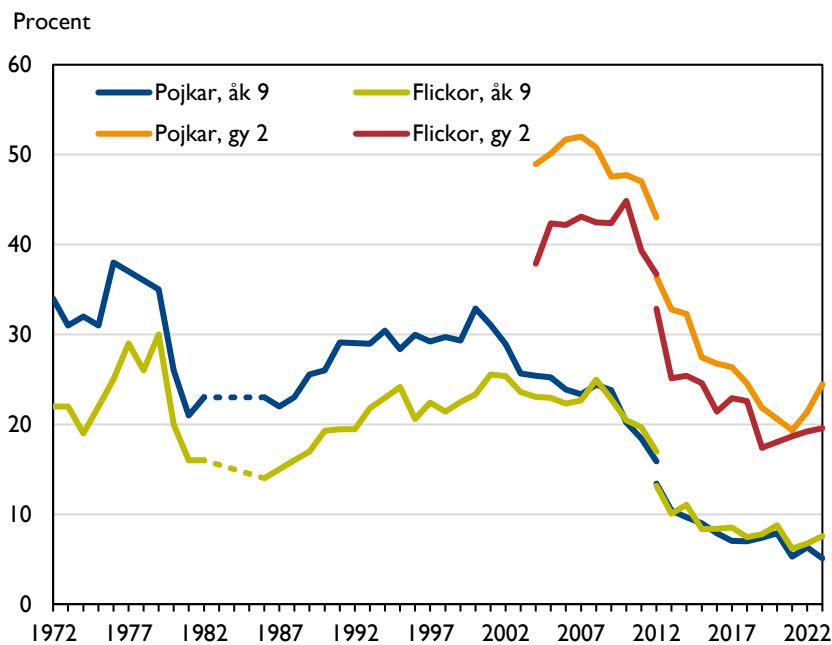

Diagram 3. Andelen elever som intensivkonsumerat alkohol minst en gång i månaden, efter kön och årskurs. 1972–2023.

Den vanligaste dryckessorten bland niondeklassare var sprit (tabell 6). Sprit utgjorde 38 procent av pojkarnas och 57 procent av flickornas konsumtion år 2023. Bland pojkarna var starköl den näst största delen av konsumtionen (27 procent) och bland flickorna utgjorde blanddrycker den näst största delen (25 procent).

Samma mönster går att se i gymnasiet. Även där utgjorde alltså sprit den största delen (33 procent) av elevernas konsumtion (tabell 7). Det är skillnader mellan flickor och pojkar. Bland flickor är sprit den största andelen, 38 procent av konsumtionen jämfört med 30 procent för pojkarna. Bland pojkarna är det starköl som är den största andelen, 32 procent av konsumtionen jämfört med 5 procent för flickorna.

Anskaffning av alkohol

För att ta reda på ursprungskällan för alkoholen som dracks vid det senaste dryckestillfället får eleverna svara på två frågor. Den ena syftar till att ta reda på vem som överlämnade alkoholen och den andra till att ta reda på alkoholens ursprungskälla. I diagram 4 (tabellerna 16–17) redovisas från vem alkoholen kommit. Det var vanligast att ha fått alkohol från ”kompis, syskon eller partner”.

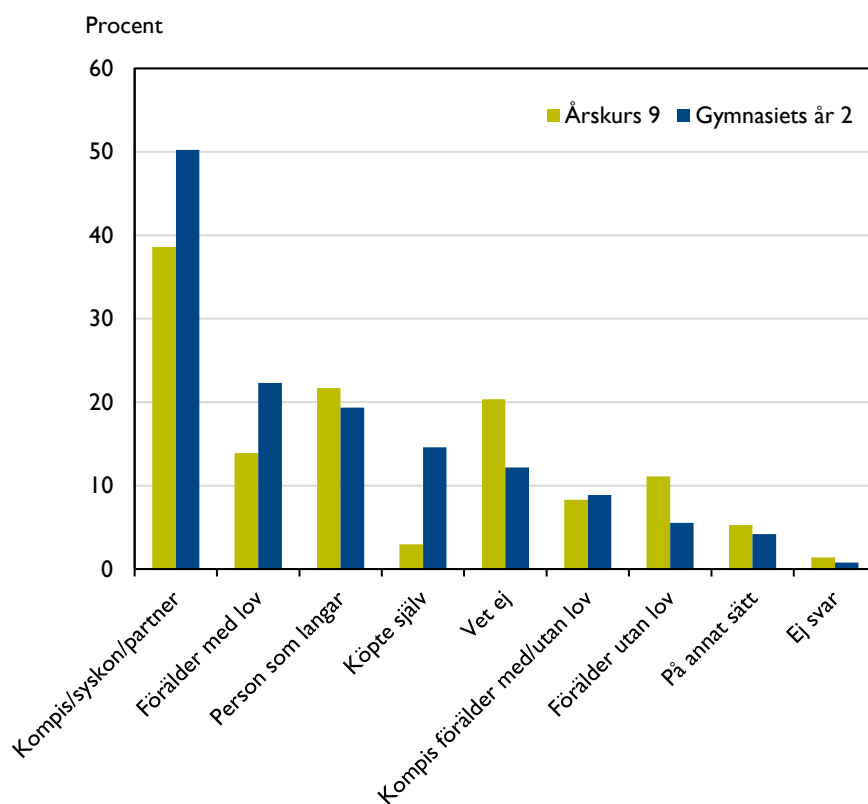

Diagram 4. Från vem kom alkoholen vid senaste dryckestillfället? Bland alkoholkonsumenterna, efter årskurs. Procent. 2023. (Resultaten är rangordnade efter gymnasieeleverna.)

Bland alkoholkonsumenterna var det 39 procent i årskurs 9 och 50 procent i gymnasiet som svarade att de fått tag på alkoholen på detta sätt vid senaste dryckestillfället. Det näst vanligaste sättet i gymnasiet var att ha fått alkohol med lov från föräldrar (22 procent), medan den näst vanligaste leverantören bland niorna var någon som langar alkohol (22 procent). Det var också en relativt stor andel av alkoholkonsumenterna som inte visste vem som levererat alkoholen till senaste dryckestillfället. Det var 12 procent i gymnasiet och 20 procent i årskurs 9 som uppgav det.

Vad gäller alkoholens ursprung uppgav de flesta Systembolaget; 71 procent i gymnasiet och 54 procent i årskurs 9 (tabell 18 och 19). I årskurs 9 var det näst vanligast att inte känna till ursprunget (32 procent). I gymnasiet kom tre alternativ på delad andra plats: från utlandet, från restaurang eller liknande, samt att inte känna till ursprunget (runt 14 procent vardera). Att flera elever vare sig kände till ursprung eller leverantör kan förklaras av att alla inte skaffar alkoholen enskilt utan att de tar del av andras inköp.

Det framgår från tidigare analyser att nästan en tredjedel av unga vuxna (16–21 år) har sett erbjudanden på sociala medier om att köpa alkohol av en privatperson (Guttormsson & Åström, 2022). Eleverna tillfrågas därför i en separat fråga om de har köpt alkohol via konton på sociala medier. Bland alkoholkonsumenterna uppgav 15 procent i årskurs 9 att de gjort detta. Motsvarande siffra på gymnasiet var 18 procent (tabell 23 och 24). I båda årskurserna var det vanligare bland flickor än bland pojkar.

Alkoholrelaterade problem

I samband med den minskande alkoholkonsumtionen under 2000-talet har även den alkoholrelaterade problembördan minskat. Detta gäller bland alla elever, men även för alkoholkonsumenterna (Englund, 2019). Utvecklingen följs med hjälp av ett index, baserat på ett antal olika problem som rapporteras ha uppstått i samband med alkoholkonsumtion:

- Gräl
- Slagsmål
- Råkat ut för olycka eller skadats
- Tappat pengar eller andra värdesaker
- Sex man ångrat efteråt
- Förstört kläder eller saker
- Problem med vänner och föräldrar
- Blivit bestulen eller rånad
- Råkat i bråk med polisen

Dessa frågor definieras som alkoholrelaterade problem och utgör grunden för indexet². Övriga omfrågade problem framgår av tabell A.

² Indexet i årets upplaga skiljer sig från tidigare års. Numera inkluderas enbart frågor som förekommit samtliga år.

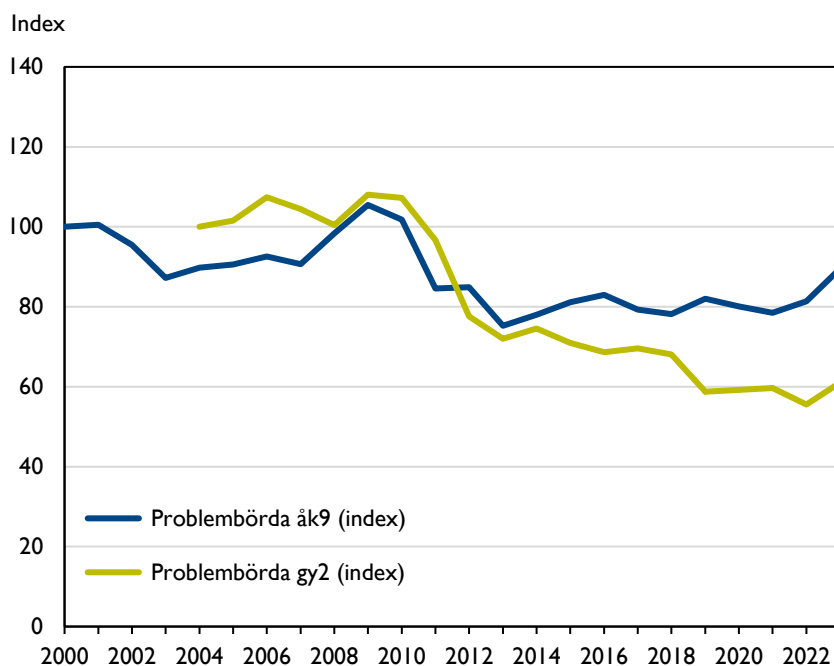

Diagram 5. Problemindeks bland alkoholkonsumenter, efter årskurs. År 2000 är basår för årskurs 9 och år 2004 för gymnasiet år 2. 2000–2023.

För årskurs 9 är indexets basår 2000 och för gymnasiet år 2 är det 2004. Alla år förhåller sig till basåret. Om problembördan är lika stor som vid basåret så blir värdet 100. Ett värde mindre än 100 innebär att problembördan är mindre än vad den var vid basåret. Ett värde över 100 innebär att ungdomarna det året rapporterade mer alkoholrelaterade problem än vid basåret.

Bland niondeklassarna har den rapporterade problembördan bland alkoholkonsumenterna sjunkit jämfört med basåret år 2000, dock med vissa tillfälliga ökning. De två senaste åren har problem kopplade till alkoholkonsumtion återigen ökat (diagram 5). År 2023 var indexvärdet 89, vilket är det högsta värdet på över tio år, men innebär också att problembördan var 11 procent lägre jämfört med år 2000. I gymnasiet har problembördan sedan 2010 uppvisat en tydlig nedgång, även om vissa variationer förekommit. År 2023 var indexvärdet för gymnasieleverna 61. Det innebär en ökning från förra året, men betyder även att problembördan minskat med 39 procent sedan startåret 2004.

Eftersom vi tittar på utvecklingen av problem enbart bland alkoholkonsumenter hade det varit fullt tänkbart att nivån av problem legat stabilt under hela perioden. Utvecklingen visar dock på nedgångar i problembördan jämfört med startåren, både i årskurs 9 och i gymnasiet år 2. Det går även att se vissa ökning i nian de senaste två åren. Varför problembördan inte ligger på en jämn nivå kan vi enbart spekulera om. Data visar dock (redovisas ej här) att bland

alkoholkonsumenterna har den genomsnittliga årskonsumtionen samt andelen intensivkonsumenter sjunkit. Detta kan vara en förklaring till lägre nivå av problem jämfört med respektive årskurs indexstartår.

Problembördan har sjunkit mer bland gymnasieeleverna än den har bland eleverna i nian³. En del i förklaringen kan ligga i att det skiljer några år mellan de båda årskurserna. Unga personers sociala och kognitiva färdigheter är inte fullt utvecklade, vilket gör dem extra sårbara för alkohol. Detta innebär att risken för skador och problem i samband med alkoholbruk är högre jämfört med äldre personer (Brown et al., 2008; WHO, 2014). Detta skulle kunna vara en förklaring till varför vi inte ser samma tydliga samband mellan utvecklingen i dryckesmönster och alkoholrelaterade problem i de båda årskurserna.

En annan förklaring kan ligga i det faktum att det, sedan tio år tillbaka, är färre än hälften av eleverna i nian som dricker alkohol, jämfört med runt 70 procent i gymnasiet. Det skulle kunna innebära att gruppen elever i årskurs 9 som dricker alkohol i större utsträckning utgör en mer normbrytande eller problemtyngd grupp än den i gymnasiet, som alltså innefattar majoriteten av alla gymnasieelever. I nuläget har det dock inte gjorts analyser som kan bekräfta en sådan utveckling.

I tabell A framgår hur stor andel av alkoholkonsumenterna i nian och gymnasiet som rapporterat olika typer av problem år 2023. Här ingår ytterligare mått på alkoholrelaterade problem utöver de som ingår i det tidigare presenterade indexet. Bland de vanligaste problemen som rapporterades av minst en femtedel finns:

- Att ha haft sönder saker eller kläder
- Råkat i gräl
- Blivit fotad eller filmad i en pinsam eller kränkande situation

Det var en större andel flickor än pojkar som nämnde just dessa problem. I flera andra fall var förhållandet omvänt. Till exempel var det en större andel pojkar än flickor som uppgav att de i samband med alkoholkonsumtion kört motorfordon, råkat i slagsmål eller råkat i bråk med polisen. Det har inte skett några större förändringar i vilka problem som varit vanligast över tid (tabellerna 27–30).

Sammantaget visar konsumtionsmåttens som följs att alkoholkonsumtionen har minskat bland svenska skolungdomar under en längre tid. Även om den sjunkande trenden började relativt tidigt i Sverige är den inte unik i ett internationellt perspektiv. Trenden har observerats i flera europeiska och engelsktalande länder (se ESPAD Group, 2020, Pape m.fl. 2018 och Vashishtha m.fl. 2019). Nedgången har dock stannat av i båda årskurserna. Parallellt med den minskande konsumtionen under 2000-talet, har även den alkoholrelaterade självrapporterade problembördan minskat bland eleverna.

³ Detta säger inget om den faktiska problembördan. Därför går det till exempel inte att säga att eleverna i nian upplever fler problem än de på gymnasiet.

Tabell A. Andelen elever som upplevt olika typer av problem i samband med alkoholkonsumtion de senaste 12 månaderna, bland dem som druckit alkohol senaste 12 månaderna, efter kön och årskurs. 2023.

Årskurs 9	Pojkar (n = 866)	Flickor (n=1061)	Alla (n=1983)
Förstört saker eller kläder	18*	27*	21
Blivit fotad/filmad i en pinsam/kränkande situation	13*	25*	20
Råkat i gräl	17	20	19
Råkat ut för olycka eller skadats	14*	18*	16
Kört moped, bil eller annat motorfordon	18*	14*	16
Tappat pengar eller andra värdesaker	13*	18*	16
Åkt moped/bil/motorfordon med berusad förare	13*	16*	15
Problem med förhållandet till vänner	10*	18*	14
Problem med förhållandet till föräldrar	9*	16*	12
Badat på djupt vatten	13*	9*	11
Haft sex du ångrat dagen efter	8*	11*	10
Råkat i slagsmål	11*	5*	8
Medvetet skadat dig själv	4*	9*	7
Blivit utsatt för våld	7	6	6
Råkat i bråk med polisen	7*	4*	5
Medvetet skadat någon annan	6	5	5
Behövt uppsöka sjukhus eller akutmottagning	4	3	4
Blivit bestulen eller rånad	3	3	3
Gymnasiets år 2	Pojkar (n=1629)	Flickor (n=1885)	Alla (n = 3563)
Förstört saker eller kläder	27	30	28
Råkat i gräl	22	24	23
Blivit fotad/filmad i en pinsam/kränkande situation	18*	23*	20
Tappat pengar eller andra värdesaker	17	18	17
Råkat ut för olycka eller skadats	16	18	17
Badat på djupt vatten	18*	13*	15
Haft sex du ångrat dagen efter	11*	14*	13
Kört moped, bil eller annat motorfordon	15*	10*	13
Åkt moped/bil/motorfordon med berusad förare	12	13	12
Problem med förhållandet till vänner	8*	16*	12
Problem med förhållandet till föräldrar	5*	10*	8
Råkat i slagsmål	10*	4*	7
Blivit utsatt för våld	7	6	7
Medvetet skadat dig själv	3*	5*	4
Medvetet skadat någon annan	6*	2*	4
Råkat i bråk med polisen	6*	2*	4
Behövt uppsöka sjukhus eller akutmottagning	4	3	3
Blivit bestulen eller rånad	2*	4*	3

* Statistiskt säkerställd skillnad mellan pojkar och flickor ($p < 0.05$)

Tobak och nikotin

Martina Zetterqvist

Det är idag väl känt att tobaksrökning orsakar stora hälsoproblem i befolkningen. Rökning har identifierats som en betydande riskfaktor för flera allvarliga sjukdomar som lungcancer, KOL och hjärt- och kärlsjukdomar. När det gäller snus är hälsoriskerna generellt sett lägre än för rökning, men det finns flera risker. Högkonsumtion av snus kan bland annat öka risken för att utveckla diabetes typ 2 och att dö efter en hjärtinfarkt (Folkehelseinstituttet, 2019). Det finns också studier som indikerar en ökad risk för vissa cancersorter (Valen m.fl., 2023).

E-cigaretter (vejping) är ett relativt nytt fenomen och de långsiktiga hälsoeffekterna är fortfarande okända. Detsamma gäller för det vita snuset. Dessa produkter innehåller dock (vanligtvis) nikotin, som är beroendeframkallande. Användningen kan bland annat försämra blodkärlets funktioner och tillfälligt höja blodtrycket (Folkhälsomyndigheten, 2023). Det övergripande målet för Sveriges tobakspolitik är att minska allt tobaksbruk och förhindra att minderåriga börjar använda tobaks- och nikotinprodukter (Skr. 2021/22:213).

I följande avsnitt redovisas utvecklingen av skolelevers erfarenheter av tobaks- och nikotinprodukter fram till år 2023. Inledningsvis redovisas trenderna för cigarettrökning och snusning, samt hur eleverna fått tag på dessa produkter. Därefter presenteras det hur vanligt det är med vejping. Avslutningsvis presenteras den totala andelen elever som använt någon form av tobaks- eller nikotinprodukt.

I avsnittet används begreppen ”frekventa” och ”sporadiska” användare. Frekvent avser de som använder tobak eller nikotin dagligen eller nästan dagligen. Sporadiskt syftar på de som gör det ibland eller på fest. Frågorna som mäter tobaksanvändning har vid flera tillfällen ändrats, vilket har påverkat de rapporterade nivåerna. Detta illustreras med linjebrott i diagrammen. Från och med år 2012 definieras rökare och snusare som att ha rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och att man fortfarande gör det.

Cigarettrökning

I diagram 6 och tabellerna 33–34 redovisas utvecklingen av andelen elever i årskurs 9 och gymnasiet år 2 som röker cigaretter, antingen frekvent eller sporadiskt. Rökning var mest utbredd under mitten av 1970-talet, då omkring 30 procent av niondeklassarna rökte. Sedan dess har rökningen minskat markant, särskilt under 2010-talet. I den senaste undersökningen uppgav 9 procent av niondeklassarna att de rökte. Det var vanligare att göra det sporadiskt (8 procent) än frekvent (2 procent). Under hela mätperioden har det varit vanligare att flickor röker än att pojkar gör det.

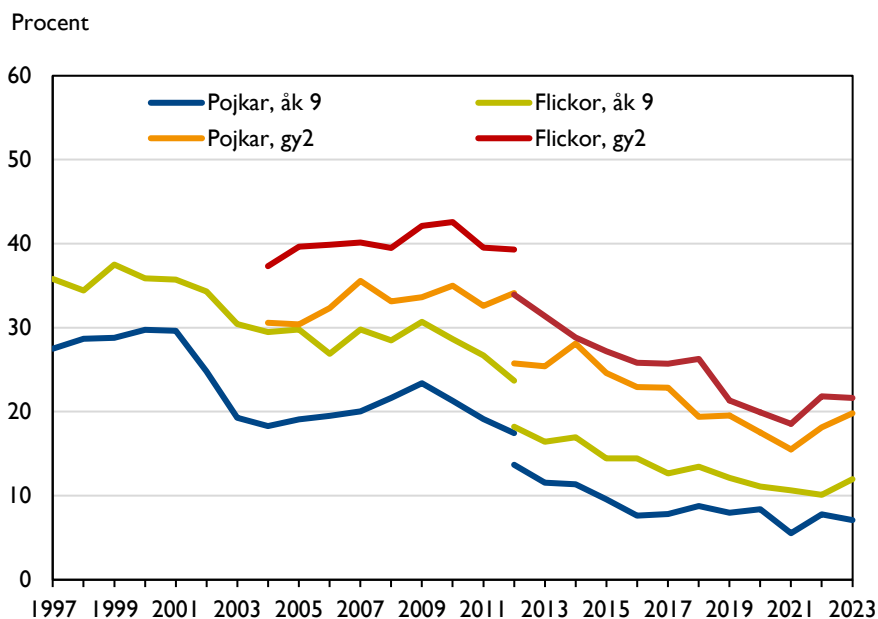

Diagram 6. Andelen elever som röker (dagligen/nästan dagligen eller sporadiskt), efter kön och årskurs. 1997–2023.

Även bland gymnasieeleverna har andelen rökare minskat under 2010-talet. År 2012 uppgav 30 procent att de rökte och i den senaste mätningen var nivåerna nere på 21 procent. Årets resultat innebar dock en signifikant uppgång jämfört med år 2021. Nivåerna har därmed återvänt till hur det såg ut före pandemin. Precis som i nian var en klar majoritet av rökarna i gymnasiet sporadiska användare (18 procent) jämfört med frekventa (2 procent). Även bland gymnasieeleverna har det under hela mätperioden varit vanligare med rökning bland flickor än bland pojkar.

Snusning

I detta avsnitt används snus som ett övergripande begrepp för såväl tobakssnus som vitt snus⁴. Andelen niondeklassare som snusar minskade markant under 2000-talet (diagram 7). I början på 10-talet planade dock nedgången ut och sedan år 2017 syns en kraftig uppgång. I 2023 års undersökning uppgav 14 procent av niondeklassarna att de snusade, vilket kan jämföras med 5 procent år 2017 (tabell 44). Denna ökning har skett både bland pojkar och flickor. Den har dock varit mer påtaglig bland flickorna. I årets mätning nådde användningen historiskt höga nivåer bland flickorna (13 procent). Det är dock fortfarande något vanligare att pojkar snusar (15 procent).

⁴ Över 90 procent av de som uppger att de snusar vitt snus svarar också ja på den inledande frågan om snus-användning, som avser all form av snus. Det finns dock en liten grupp som ej betraktar vitt snus som snus. Om dessa individer inkluderades i den vanliga redovisningen skulle den totala andelen snusare öka med ett par procentenheter. Uppgången sedan 2016, då vitt snus lanserades, skulle också bli något brantare än vad som visas i diagram 7. Eftersom frågorna om vitt snus började ställas först 2021 är det dock inte möjligt att göra någon sådan korrigering.

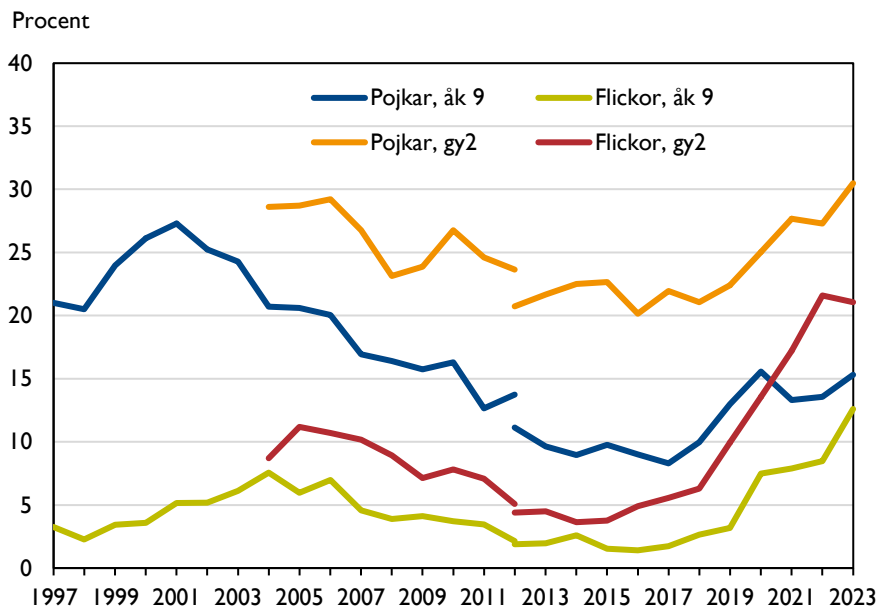

Diagram 7. Andelen elever som snusar (frekvent eller sporadiskt), efter kön och årskurs. 1997–2023.

Bland pojkar som snusar är det vanligare att göra det frekvent (10 procent) än sporadiskt (6 procent). Bland flickorna är användningen mer jämnt fördelad mellan frekvent (6 procent) och sporadisk användning (7 procent) (tabell 44).

Även bland gymnasieeleverna minskade snusandet under 2000-talet, för att sedan öka kraftigt under de senaste åren (diagram 7). År 2023 uppgav 26 procent av gymnasieeleverna att de snusade (tabell 45). Detta kan jämföras med 13 procent år 2012, då användningen var som lägst. Ökningen har varit mest påtaglig bland flickorna där andelen snusare ökat från 4 till 21 procent på tio år. Nivåerna 2023 innebär dock ingen signifikant förändring jämfört med året innan.

Även om snusandet har blivit mer utbredd bland flickor kvarstår tydliga könsskillnader bland gymnasieeleverna. I årets undersökning uppgav 30 procent av pojkarna och 21 procent av flickorna att de snusade. Precis som bland niondeklassarna var det i gymnasiet mest vanligt att pojkar använde snus frekvent (23 procent) jämfört med sporadiskt (8 procent). Även bland flickorna i gymnasiet var det vanligare att göra det frekvent (12 procent) än sporadiskt (9 procent) (tabell 45).

Vitt snus

Under de senaste åren har snusets utveckling i hög grad påverkats av det vita snuset, som introducerades på den svenska marknaden år 2016. I motsats till det traditionella bruna snuset klassas det vita snuset som tobaksfritt eftersom det inte innehåller tobaksblad. På grund av detta undgår det tobakslagens restriktioner och var under flera år inte reglerat i någon lag. Sedan 1 augusti 2022

trädde dock en ny lag om tobaksfria nikotinprodukter i kraft. Den innebär bland annat en åldersgräns på 18 år och förbud mot att rikta sig till personer under 25 år i marknadsföring (SFS 2022:1257). Årets undersökning är den första mät-punkten efter att lagen trädde i kraft. Användningen av vitt snus fångas till stor del genom de ordinarie frågorna om snus, som redovisats ovan, men använd-ningen redovisas separat i detta avsnitt.

I tabell B framgår det att 13 procent av niondeklassarna i 2023 års undersök-ning uppgav att de snusade vitt snus. Det var ungefär lika vanligt bland poj-karna och flickorna och jämnt fördelat mellan frekvent och sporadisk använd-ning. Bland gymnasieeleverna uppgav 24 procent att de snusar vitt snus. Det var vanligare bland pojkarna (26 procent) än flickorna (22 procent). I gymnasiet var det vanligare att snusa vitt snus frekvent (16 procent) än sporadiskt (8 procent).

Sedan användningen av vitt snus började mätas 2021 har den ökat signifikant (tabell 42). Bland niondeklassare har andelen som någon gång provat vitt snus ökat från 18 procent år 2021 till 28 procent år 2023. Andelen som har använt det under den senaste månaden har också ökat, från 8 till 13 procent.

Bland gymnasielever har andelen som någon gång provat vitt snus ökat från 34 till 44 procent sedan 2021 (tabell 43). Andelen med månatlig användning har ökat från 18 till 24 procent under samma period.

Tabell B. Andelen elever som snusar vitt snus, efter kön och årskurs. 2023.

	Årskurs 9			Gymnasiets år 2		
	Pojkar	Flickor	Totalt	Pojkar	Flickor	Totalt
Snusar vitt snus totalt	13	13	13	26	22	24
Snusar vitt snus frekvent	7	6	6	18	14	16
Snusar vitt snus sporadiskt	6	7	7	8	9	8

Anskaffning av cigaretter och snus

För att undersöka hur eleverna får tag på cigaretter och snus ställdes frågan: ”Hur får du vanligen tag på cigaretter/snus?”. I följande avsnitt redovisas enbart svar från elever som är under 18 år. Både i nian och gymnasiet är det vanligast att få tag på cigaretter genom kompisar (tabellerna 36–37). I nian uppgav 62 procent av rökarna detta, och i gymnasiet 77 procent. Det näst vanligaste al-ternativet var att köpa cigaretterna själva, vilket 26 procent av rökarna i nian och 30 procent i gymnasiet uppgav. Andelen rökare i nian som uppger att de köpt cigaretter själva har minskat avsevärt sedan det började mätas 1997, då 57 procent uppgav att de köpt cigaretterna själva.

Mönstret är liknande när det gäller anskaffning av snus. Det vanligaste sättet att få tag på snus var genom kompisar; 57 procent i nian och 63 procent i gymnasiet svarade det (tabellerna 47–48). Näst vanligast var att köpa snuset själv; cirka 40 procent av snusarna i nian och 46 procent i gymnasiet uppgav det. Det är alltså vanligare att ungdomar köper snus själva jämfört med cigaretter. Men

även för snus har andelen minskat sedan 1997, då över 60 procent av snusarna i nian köpte det själva.

E-cigarett/vejps

Från och med 2014 har användningen av e-cigarett, även kallat vejps, följts i CAN:s nationella skolundersökning. En e-cigarett är en apparat som laddas med en vätska som ofta innehåller nikotin och olika smakämnen. Vätskan värms upp med hjälp av batteriet och genererar ånga som användaren andas in. På engelska kallas ångan för ”vapour”, därför benämns användningen av e-cigarett som ”vejping” eller ”att vejpa”. Det finns både produkter som kan laddas på nytt och engångsvarianter.

I diagram 8 framgår hur vejpingen har utvecklats bland pojkar och flickor i årskurs 9 och gymnasiet år 2. Andelen elever som vejpat under den senaste månaden låg åren 2014–2021 inom intervallet 5–10 procent i båda årskurserna. Därefter skedde en markant ökning, användningen mer än fyrdubblades under 2022. I 2023 års undersökning uppgav 17 procent i nian och 21 procent i gymnasiet att de vejpat under den senaste månaden. Detta innebar en signifikant minskning jämfört med 2022, men nivåerna är fortfarande betydligt högre än i början av perioden.

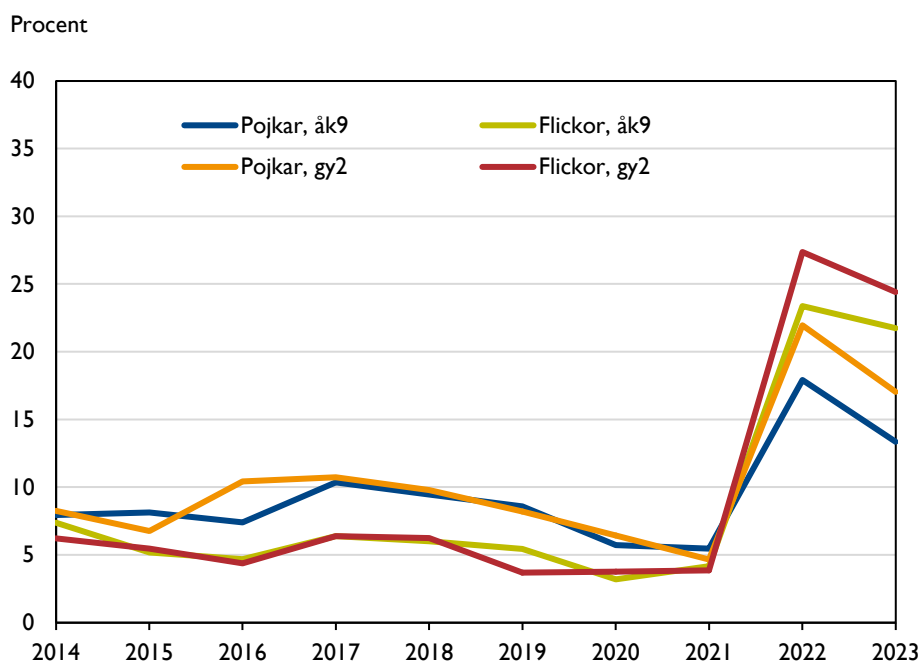

Diagram 8. Andelen elever som vejpat under de senaste 30 dagarna, efter kön och årskurs. 2014–2023.

I 2023 års undersökning ställdes även en följdfråga om eleverna vejpar frekvent eller sporadiskt. I tabell C framgår att det är absolut vanligast att vejpa sporadiskt. I årskurs 9 vejgade 13 procent sporadiskt och i gymnasiet var det 19 procent. Frekvent användning var mindre vanligt; 4 procent i nian och 3 procent i gymnasiet. Detta var dock en uppgång från 1 procent år 2021. Både frekvent och sporadisk användning var, i båda årskurserna, vanligare bland flickor än pojkar.

I årets undersökning fick ungdomarna även uppge ifall de använt vejps med eller utan nikotin. I nian var det 53 procent av de som vejpat som enbart använt produkter med nikotin, 19 procent som hade använt både med och utan nikotin, och 7 procent enbart utan nikotin. I gymnasiet var det 58 procent som enbart hade vejpat med nikotin, 18 procent både med och utan, och 5 procent enbart utan nikotin. En relativt stor grupp, 18 procent i båda årskurser, var osäkra på innehållet i de produkter de använt.

Tabell C. Andelen elever som vejpar, efter kön och årskurs. 2023.

	Årskurs 9			Gymnasiets år 2		
	Pojkar	Flickor	Totalt	Pojkar	Flickor	Totalt
Vejpar totalt	11	22	17	16	27	22
Vejpar frekvent	2	5	4	2	4	3
Vejpar sporadiskt	9	17	13	14	23	19

Den totala användningen

I detta avslutande avsnitt summeras andelen elever som använder någon form av tobaks- eller nikotinprodukt, antingen frekvent eller sporadiskt. I tabell D framgår det att 24 procent av niondeklassarna år 2023 antingen röker cigaretter, snusar eller vejpar. I gymnasiet var det 42 procent. Det var vanligare bland flickorna än pojkarna, framför allt i nian. Av de elever som använder någon tobaks- eller nikotinprodukt är ungefär hälften frekventa användare av åtminstone en produkt. Det var 11 procent i nian och 23 procent i gymnasiet som var frekventa användare.

Tabell D. Totala andelen elever som antingen röker cigaretter, snusar eller vejpar (frekvent eller sporadiskt), efter kön och årskurs. 2023.

	Pojkar	Flickor	Alla
Årskurs 9	21	28	24
Gymnasiets år 2	41	44	42

Sammanfattningsvis har rökningen minskat markant sedan millennieskiftet. Även andelen snusare minskade under 2000-talet. Under de senaste sex åren syns dock en betydande ökning av snusandet i båda årskurserna. Denna ökning är särskilt tydlig bland flickor, som traditionellt sett har snusat i låg utsträckning. Det är framför allt vitt snus som flickorna använder. Även vejping har blivit vanligare i båda årskurserna. Det är alltså framför allt de nya nikotinprodukterna som har ökat i popularitet.

Narkotika

Isabella Gripe

De flesta som provar narkotika gör det för första gången under ungdomsåren (Degenhardt m.fl. 2016). Det är väl känt att användning av narkotika kan leda till beroende och andra hälsoproblem och att narkotika bidrar till sjukdomsöverskottet i Sverige (Agardh m.fl. 2014). Samsjuklighet mellan narkotikaberoende och andra psykiatriska diagnoser är också vanligt (Socialstyrelsen, 2019). Narkotikaanvändning påverkar inte bara den som använder narkotika, utan kan också skapa problem för anhöriga (Sundin m.fl. 2018). Under 1960-talet blev narkotika en viktig politisk fråga i Sverige och ungdomars användning av narkotiska preparat började uppmärksammas alltmer (Olsson (red) 2011). Frågor om narkotikaerfarenheter har funnits med i den nationella skolundersökningen sedan starten 1971.

I följande avsnitt redogörs för utvecklingen av narkotikaerfarenheten bland skoleleverna. Inledningsvis presenteras hur vanligt det var att ha provat narkotika och omfattningen bland dem som använt narkotika. Därefter belyses vilka preparat som använts och hur ungdomarna har fått tag på narkotika. I kapitlet redovisas även den totala narkotikaanvändningen, inklusive användning av narkotikaklassade läkemedel. Avslutningsvis redovisas användningen av nya psykoaktiva substanser, även kallat nätdroger.

Narkotikaerfarenhet

Under 2023 svarade 6 procent av pojkarna och 7 procent av flickorna i årskurs 9 att de någon gång använt narkotika (diagram 9 och tabell 59). Sedan mitten av 90-talet har nivån varierat mellan 5–10 procent. Årets resultat är i linje med det. Av diagrammet framgår det även att nivån på niornas narkotikaerfarenhet var som högst i början av 1970-talet. Periodens lägsta värden uppmättes under slutet av 1980-talet. Under hela mätperioden har könsskillnaderna varit förhållandevis små bland niondeklassarna. I årets undersökning var skillnaden mellan pojkar och flickor inte signifikant.

Jämfört med niondeklassarna var det mer än dubbelt så vanligt att eleverna i gymnasiet år 2 hade erfarenhet av narkotika. I årets undersökning svarade 15 procent bland både pojkarna och flickorna att de använt narkotika någon gång (tabell 60). Under hela mätperioden har nivån bland flickorna varit förhållandevis oförändrad. Pojkarnas konsumtion har däremot varierat sedan 2004. Mellan åren 2004–2010 skedde en årlig ökning. De följande åren pendlade nivåerna både upp och ner, men de senaste fyra åren har trenden bland pojkarna varit nedåtgående. Fram tills i år har det varit en tydlig skillnad i narkotikaerfarenhet mellan pojkar och flickor på gymnasiet, men i årets undersökning var nivåerna de samma.

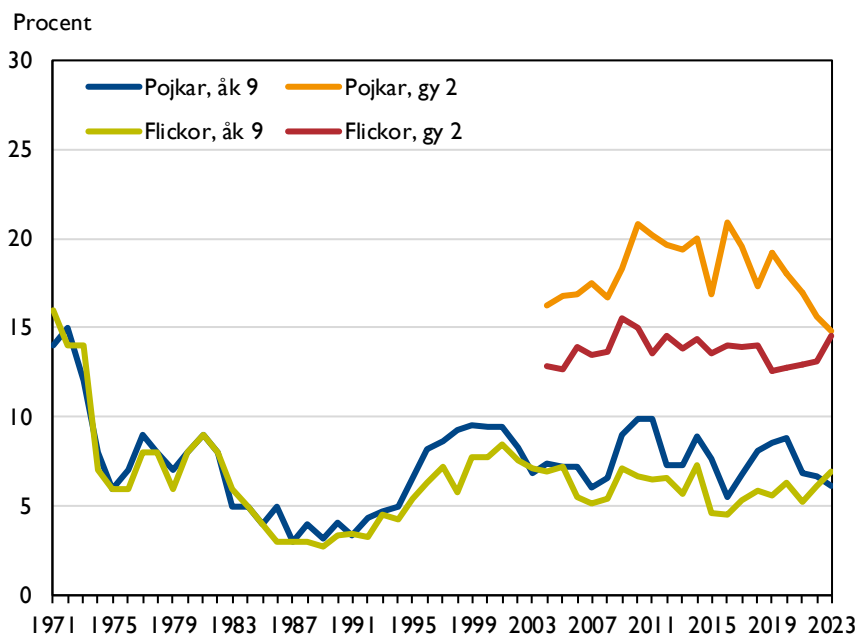

Diagram 9. Andelen elever som använt narkotika någon gång. Efter kön och årskurs. 1971–2023.

I tabell 59–60 redovisas även månadsaktuell användning (”senaste 30 dagarna”), vilket kan ge en bild av en mer aktuell konsumtion. Andelen niondeklassare som använt narkotika senaste 30 dagarna ökade från slutet av 1980-talet fram till slutet av 1990-talet. Efter det har nivån varit relativt oförändrad. För gymnasieeleverna finns statistik från 2004. Inledningsvis var trenden uppåtgående, men vände nedåt 2017. Andelen som rapporterade månadsaktuell användning i årets undersökning var 2 procent i nian och 3 procent i gymnasiet år 2 (tabell 69–60).

Utöver månadsaktuell användning kan frekvensen på narkotikaanvändningen ge en bild av omfattningen av användningen bland de narkotikaerfarna eleverna. I diagram 10 presenteras därför den genomsnittliga användningsfrekvensen bland de elever som uppgett att de använt narkotika. Bland niondeklassarna ökade den genomsnittliga användningsfrekvensen fram till 2016, där efter har den pendlat mellan 14–18 tillfällen i genomsnitt. I årets undersökning var den genomsnittliga användningsfrekvensen 15,1 bland de elever i årskurs 9 som någon gång använt narkotika. Även bland gymnasieeleverna ökade den genomsnittliga användningsfrekvensen under början av mätperioden, men ökningen stannade av i mitten på 10-talet och har sedan dess legat runt 15 användningstillfällen i genomsnitt. Bland gymnasieeleverna med narkotikaerfarenhet var genomsnittet 13,6 användningstillfällen i 2023 års undersökning. Att det genomsnittliga antalet användningstillfällen var något fler bland niondeklassarna kan bero på att det i gymnasiet tillkommer användare som testat ett fåtal gånger. Det kan också vara så att de som haft omfattande narkotikavanor redan i grundskolan kanske inte har fortsatt till gymnasiet (diagram 10 och tabell 69-70).

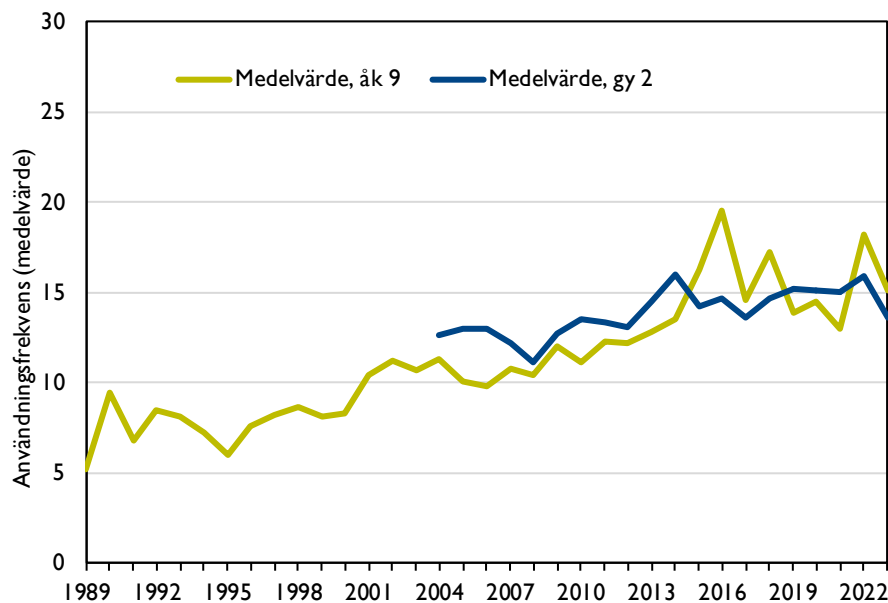

Diagram 10. Genomsnittlig användningsfrekvens bland narkotikaanvändare. Efter årskurs. 1989–2023.

Ett annat sätt att belysa narkotikakonsumtionen bland ungdomar är att titta på hur användningstillfällena fördelar sig inom gruppen med narkotikaerfarenhet. Baserat på frågan om användningsfrekvens under senaste året (Bilaga 1 Fr 47) har svaren räknats om till dagar som narkotika använts under de senaste 12 månaderna. ”Varje dag” har fått värdet 365, ”1 gång i veckan” har fått värdet 52 och så vidare. I tabell E presenteras hur användningsfrekvensen fördelade sig bland dem som använt narkotika under de senaste 12 månaderna. För att få ett bättre underlag har åren 2021–2023 slagits ihop. Användningstillfällena var skevt fördelade. Bland niondeklassarna som hade använt narkotika under det senaste året svarade ungefär 2 av 3 att de hade använt narkotika vid 2–6 gånger eller mer sällan under den aktuella tidsperioden. De stod därmed för 5 procent av användningstillfällena. Bland gymnasieeleverna svarade 7 av 10 att de använt narkotika 2–6 gånger eller mer sällan, vilket motsvarar 9 procent av användningstillfällena bland gymnasieeleverna. I båda årskurserna var det en liten grupp som stod för majoriteten av konsumtionen. Omkring 11 procent av eleverna som använt narkotika senaste året stod för ungefär 75 procent av de rapporterade användningstillfällena. Ett snarlikt mönster, med en liten andel av användarna som står för majoriteten av användningstillfällena, syns också i den vuxna befolkningen när det gäller cannabis (Guttormsson & Ramstedt, 2023).

Tabell E. Hur ofta har du använt narkotika de senaste 12 månaderna? Procentuell fördelning av användare och användningstillfällen bland dem som använt narkotika. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. 2021–2023.

	Årskurs 9 (n=759)		Gymnasiets år 2 (n=1326)	
	Andel användningstillfällen	Andel av användarna	Andel användningstillfällen	Andel av användarna
Varje dag	47	4	31	2
Varannan dag	15	3	17	2
Två gånger i veckan	13	4	17	3
En gång i veckan	7	4	9	4
2–3 gånger/månaden	10	11	12	8
1 gång/månaden	4	10	6	10
2–6 gånger senaste 12 månaderna	4	33	7	38
1 gång senaste 12 månaderna	1	30	2	33

Erfarenhet av olika narkotiska preparat

De elever som svarat att de använt narkotika får uppge vilket eller vilka preparat de har använt. Av diagram 11 framgår hur vanligt det var att ha provat olika typer av narkotika bland de narkotikaerna eleverna.

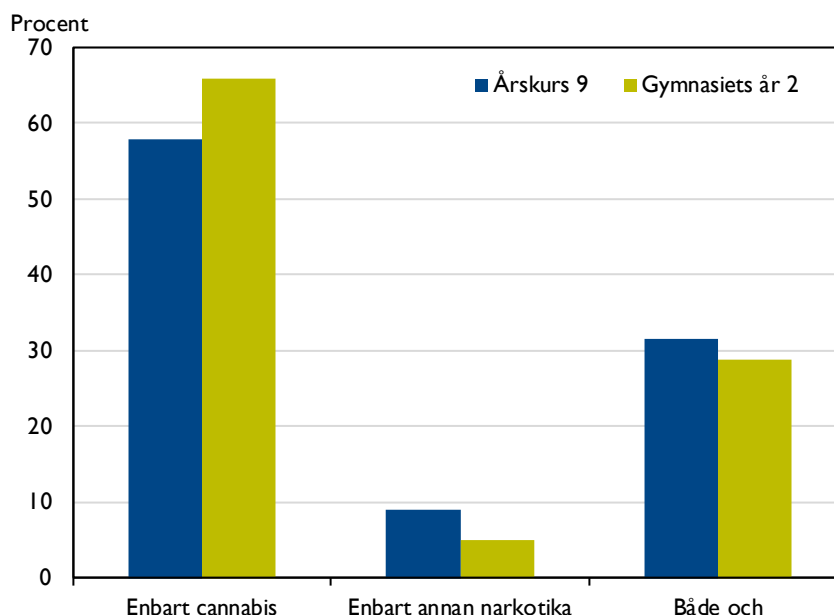

Diagram 11. Andelen narkotikaerna elever som enbart använt cannabispreparat, enbart använt annan narkotika respektive använt både cannabispreparat och annan narkotika. Efter årskurs. 2023.

Bland de som använt narkotika hade majoriteten använt enbart cannabispreparat (i form av hasch eller marijuana). Det var 66 procent av gymnasieeleverna och 58 procent av eleverna i årskurs 9 som uppgav det. Att enbart ha använt annan narkotika än cannabis var minst förekommande bland de med narkotikaerfarenhet, 9 procent i årskurs 9 och 5 procent i gymnasiets år 2 uppgav det. Erfarenhet av både cannabispreparat och annan narkotika fanns bland 32 procent av narkotikaanvändarna i årskurs 9. Motsvarande siffra bland gymnasieeleverna var 29 procent. Att enbart ha använt annan narkotika än cannabis var alltså ovanligt i båda årskurserna. Sett till samtliga elever var det endast någon enstaka procent i respektive årskurs som använt exempelvis amfetamin, ecstasy eller kokain (tabellerna 63–64).

I skolundersökningen får eleverna uppges om de någon gång, utan läkares ordination, använt receptbelagda: sömn- eller lugnade läkemedel, smärtstillande läkemedel eller centralstimulerande läkemedel. Användning av sådana medel beskrivs närmare i kapitlet *Läkemedel*. Dessa läkemedelstyper är narkotikaklassade och efterfrågas också som alternativ i frågan om vilka preparat de narkotikaerfarna eleverna använt. En betydligt lägre andel rapporterade användning av sådana preparat när frågorna ställdes i en narkotikakontext. En förklaring kan vara att eleverna inte känner till att detta juridiskt är att betrakta som narkotikaanvändning. En annan förklaring kan vara att nivåerna kan ha överskattats i frågorna om läkemedel om eleverna, på grund av missförstånd, rapporterat läkemedel som *inte* är narkotikaklassade.

Om även de elever som uppgett att de använt receptbelagda narkotikaklassade läkemedel utan läkares ordination definieras som narkotikaerfarna, skulle andelarna som någon gång använt narkotika vara högre. För niorna skulle det i årets undersökning vara 14 procent istället för 7 procent. Motsvarande siffra för gymnasieeleverna skulle vara 21 procent istället för 15 procent (tabell F).

Tabell F. Andelen som någon gång använt narkotika och andelen som någon gång använt narkotika och/eller narkotikaklassade läkemedel utan läkares ordination. Efter kön och årskurs. 2023.

	Årskurs 9			Gymnasiets år 2		
	Pojkar	Flickor	Alla	Pojkar	Flickor	Alla
Narkotika och/eller narkotikaklassade läkemedel ^{a)}	14	14	14	21	21	21
Narkotika	6	7	7	15	15	15

a) Svarat "ja" på frågan om de använt narkotika och/eller någon av de narkotikaklassade läkemedelstyper (sömn/lugnande, smärtstillande eller centralstimulerande) som efterfrågas i separata frågor, utanför en narkotikakontext.

Från vem kommer narkotikan?

De elever som använt narkotika har sedan 2007 fått frågan hur de fick tag på narkotika. Dessa tidsserier redovisas i tabellerna 71–72. I förra årets undersökning ändrades frågan så att formuleringen stämmer bättre överens med övriga frågor om anskaffning. Hur vanliga de olika anskaffningskällorna var presenteras i tabell G.

Tabell G. Senaste gången du använde narkotika, hur fick du då tag på den? Procentuell fördelning bland elever som använt narkotika, efter årskurs. 2023.

	Årskurs 9 (n=329)	Gymnasiets år 2 (n=674)
Kompis/partner/syskon/bekant	52	63
Langare	40	40
Beställde online	7	5
Annat sätt	13	7
Ej svar	2	1

Bland eleverna som använt narkotika var den vanligaste källan kompisar, partner, syskon eller bekant. Det alternativet uppgavs av 52 procent i årskurs 9 och 63 procent i gymnasiet. På andra plats kom langare, följt av ”annat sätt”. Minst vanligt var att ha fått tag på narkotika genom att beställa online eller via sociala medier, 7 procent av niondeklassarna med narkotikaerfarenhet uppgav det. Motsvarande andel gymnasiet var 5 procent. Rangordningen på anskaffnings-sätten var samma för både pojkar och flickor. Det var dock betydligt vanligare bland flickor än bland pojkar att ha fått tag på narkotika från kompisar, partner, syskon eller bekant (tabellerna 73–74).

Nya psykoaktiva substanser

Marknaden utökas ständigt med nya, ofta syntetiska, preparat. Eftersom preparaten oftast marknadsförs via internet kallas de ibland för ”nätdroger”. Andra benämningar är nya psykoaktiva substanser (NPS), designerdroger eller research chemicals (RC-droger). I enkäten benämns de som NPS.

När nya substanser introduceras på marknaden är det så att de ofta inte omfattas av någon speciell kontroll. Därför är de inte olagliga, vare sig att sälja eller köpa - i alla fall inte från början. Konsumtion av substanserna kan ändå vara hälsofarlig. Under den period då nya så kallade nätdroger tillförts marknaden har dödsfall och andra allvarliga skador orsakade av vissa av de nya drogerna rapporterats (se tex. Socialstyrelsen 2016).

Flertalet av de substanser som introducerats på senare år har efterhand hamnat under någon form av kontroll, exempelvis under narkotikalagstiftningen eller lagen om hälsofarliga varor. Det har dock hänt att en substans som klassificerats

som något av detta och därmed blivit olaglig att sälja, bytts ut mot en variant som liknar den ursprungliga substansen men med viss kemisk modifikation. Den nya modifierade versionen av substansen kan sedan i sin tur säljas fram till dess att också den hunnit utredas och eventuellt klassas som hälsofarlig vara eller narkotika.

Inom begreppet NPS ryms olika typer av preparat, till exempel cannabisliknande substanser och centralstimulerande medel. Ibland förekommer dock att även mera traditionella läkemedel faller in under benämningen. Begreppet NPS är med andra ord heterogent och innefattar droger med vitt skilda ursprung, verkan och styrka, men också olika grad av reglering.

Sedan 2012 har CAN ställt frågor om den här typen av preparat som alltså kan vara såväl narkotikaklassade som oklassade. Av diagram 12 (se även tabellerna 77–78) framgår det att till och med år 2014 var det drygt 2 procent av eleverna i nian och ungefär 4 procent av gymnasieeleverna som uppgav att de någon gång använt NPS. Efter det sjönk andelarna under några år. Under de senaste åren, även 2023, har andelarna varit runt en procent i båda årskurserna.

Som framgår av diagram 12, har könsskillnaderna i gymnasiets år 2 minskat sedan 2012 när frågan började ställas. I årskurs 9 har skillnaden mellan pojkar och flickor varit liten under hela perioden (tabellerna 77–78).

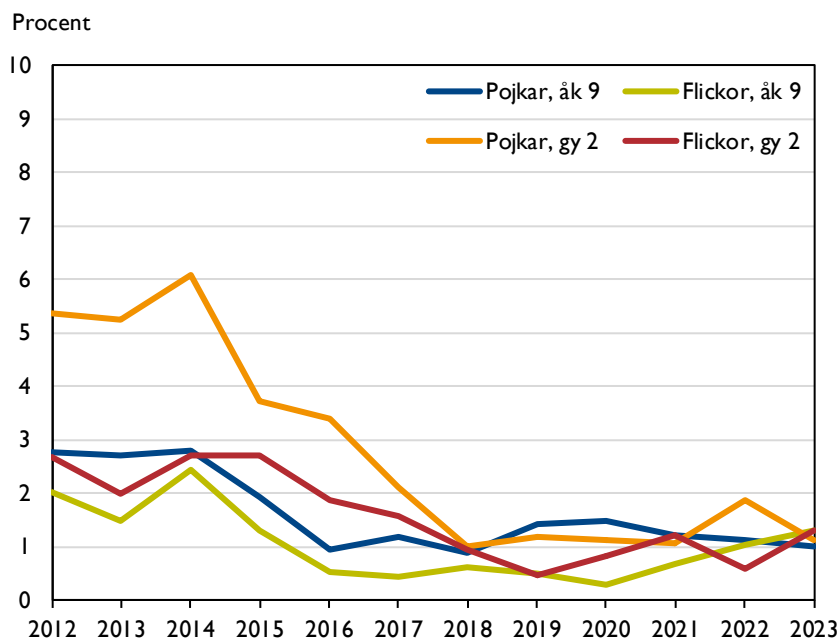

Diagram 12. Andelen elever som använt NPS någon gång. Efter kön och årskurs. 2012–2023.

Sammanfattningsvis syns små förändringar i måtten på narkotikaerfarenhet jämfört med förra året, både bland niondeklassare och gymnasieelever. Narkotikaerfarenheten brukar visserligen variera något år från år, men i stora drag har trenden i andelen användare varit stabil i ett längre perspektiv. Över tid har det däremot skett en ökning i hur ofta elever med narkotikaerfarenhet har använt narkotika. Tydligast är uppgången bland niondeklassarna. De senaste åren har ökningen planat ut, men i genomsnitt har dagens narkotikaerfarna niondeklassare använt narkotika dubbelt så många gånger, jämfört med för 30 år sedan.

Läkemedel

Isabella Gripe

Läkemedel som riskerar att framkalla bland annat rus och beroende kan klassas som narkotika (Läkemedelsverket, 2019). Dessa läkemedel får därför endast användas efter läkarordination (SFS 1992:860). Enligt skattningar av den svenska narkotikamarknaden utgör narkotikaklassade läkemedel cirka 16 procent av omsättningen (Guttormsson, 2023). När det gäller rättsväsendets beslag hör narkotikaklassade läkemedel till de mest beslagtagna preparaten (Guttormsson, 2019). Därför är det intressant att följa erfarenheten av icke-förskrivna användning av narkotikaklassade läkemedel bland ungdomar.

I enkäten mäts användningen av receptbelagda sömn- och lugnande läkemedel (bensodiazepiner), smärtstillande läkemedel (opioider) respektive centralstimulerande medel. Syftet med frågorna och exemplen som ges är att mäta användning av narkotikaklassade läkemedel. Det kan dock inte helt uteslutas att vissa rapporterar användning av läkemedel som inte är narkotikaklassade.

I följande kapitel redovisas användning av narkotikaklassade läkemedel som använts utan läkarordination (före 2014 ”utan recept”). Avslutningsvis presenteras användningen av läkemedel tillsammans med alkohol i berusningssyfte. I den redovisningen avses alla läkemedel, med andra ord inte bara narkotikaklassade eller receptbelagda.

Frågor om smärtstillande läkemedel har ställts sedan 2015 och frågor om centralstimulerande medel sedan 2019. Användningen av sömn- och lugnande medel har följts ända sedan 1989. Utvecklingen kan därför bäst följas genom att titta på användningen av sömn- och lugnande medel över tid (diagram 13).

Andelen elever i årskurs 9 och i gymnasiet år 2 som någon gång använt receptbelagda sömnmedel eller lugnande läkemedel utan läkares ordination har legat på omkring 3–5 procent sedan 1989. De första åren låg användningen runt 3 procent. Därefter ökade användningen något för att sedan sjunka igen under början av 00-talet. Under de senaste 20 åren har användningen varierat från år till år, men trenden är svagt uppåtgående i båda årskurserna. I årets undersökning var andelen 5 procent i nian och 6 procent i gymnasiet.

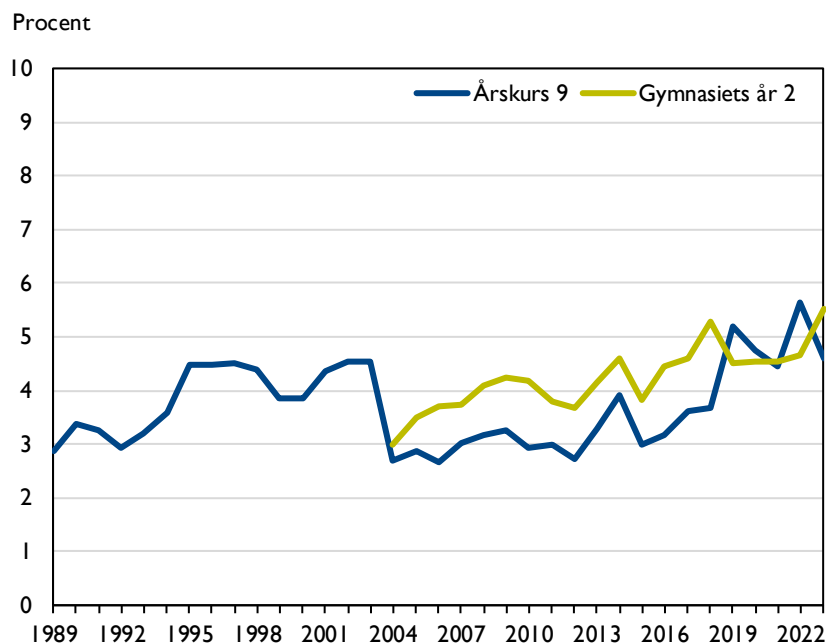

Diagram 13. Andelen elever som någon gång använt receptbelagda sömn- eller lugnande medel utan recept. Efter årskurs. 1989–2023.

Det var ungefär lika vanligt att ha använt receptbelagda smärtstillande läkemedel som sömn- eller lugnande medel. I 2023 års undersökning var det omkring 4–5 procent av eleverna i årskurs 9 och gymnasiets år 2 som någon gång använt receptbelagda smärtstillande läkemedel utan läkares ordination. Andelen som använt centralstimulerande läkemedel utan läkarordination låg på 3 procent i årskurs 9 och 4 procent i gymnasiets år 2. Om de tre läkemedelstyperna slås samman uppgår den totala andelen som någon gång använt narkotikaklassade läkemedel utan läkarordination till 10 procent i årskurs 9 och 11 procent för gymnasiets år 2 (tabell H). För niondeklassarna är det en något högre nivå än vad som rapporteras för narkotika (7 %, 2023) och gymnasieeleverna en något lägre nivå jämfört med narkotikaerfarenheten (15 %, 2023). Det finns dock en viss risk för att nivåerna kan ha överskattats om eleverna, på grund av missförstånd, rapporterat användning av läkemedel som *inte* är narkotikaklassade.

Historiskt sett har den icke-förskrivna användning av sömn-/lugnande medel varit lite vanligare bland flickor medan användningen av centralstimulerande läkemedel varit vanligare bland pojkar (tabellerna 83–90). I årets undersökning var det små skillnader mellan pojkar och flickor för samtliga läkemedelstyper, och därmed även för den totala användningen av narkotikaklassade läkemedel. Varken i årskurs 9 eller i gymnasiets år 2 var några av skillnaderna mellan pojkar och flickor signifikanta.

Tabell H. Andelen som någon gång använt narkotikaklassade läkemedel utan läkares ordination. Efter årskurs. 2023.

	Årskurs 9			Gymnasiets år 2		
	Pojkar	Flickor	Totalt	Pojkar	Flickor	Totalt
Totalt	9	10	10	10	11	11
Smärtstillande läkemedel	5	5	5	4	5	5
Sömn- eller lugnande läkemedel	4	5	5	5	6	6
Centralstimulerande läkemedel	3	3	3	4	4	4

Läkemedel i kombination med alkohol

Att kombinera alkohol och läkemedel kan orsaka allvarliga och livshotande tillstånd (1177 Region Stockholm, 2023). Användandet av läkemedel tillsammans med alkohol i berusningssyfte har minskat sedan mitten av 90-talet (diagram 14). Då uppgav omkring 15 procent av niondeklassarna att de gjort detta någon gång. Under de senaste åren har nivån legat på omkring 3 procent. Bland gymnasieeleverna har användning av läkemedel tillsammans med alkohol minskat från 7 procent år 2004 (när det började mätas) till 5 procent i årets mätning (tabellerna 91–92).

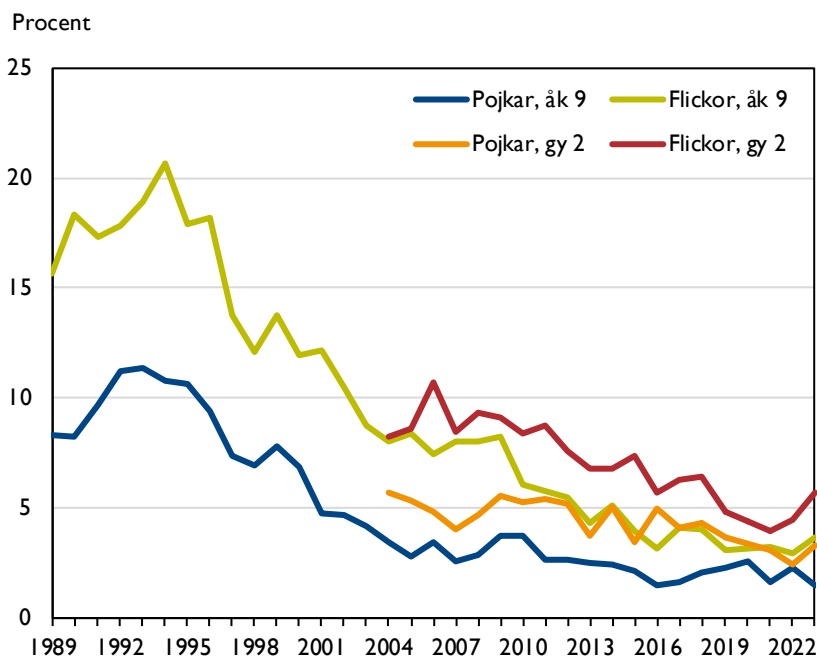

Diagram 14. Andelen elever som någon gång använt läkemedel tillsammans med alkohol i berusningssyfte. Efter kön och årskurs. 1989–2023.

I båda årskurserna har det under hela mätperioden varit vanligare bland flickor än bland pojkar att kombinera alkohol och läkemedel. I årets undersökning uppgav 1 procent av pojkarna och 4 procent av flickorna i årskurs 9 att de någon gång använt läkemedel tillsammans med alkohol i berusningssyfte. Bland gymnasieeleverna var nivåerna 3 procent av pojkarna och 6 procent av flickorna. I båda årskurserna var skillnaden mellan pojkar och flickor signifikant.

Vad gäller typ av läkemedel var det vanligast att blanda receptfria smärtstillande läkemedel med alkohol. Både läkemedel med paracetamol som aktiv substans och med ibuprofen som aktiv substans rapporterades. Utöver receptfria smärtstillande läkemedel förekom även läkemedel som används vid behandling av ADHD i rapporteringen.

Sniffning, boffning och lustgas

Ulf Guttormsson

I detta kapitel beskrivs hur erfarenheten av sniffning/boffning har utvecklats över tid, samt vilka typer av medel som eleverna rapporterar att de använt. I en avslutande del berörs lustgasanvändning, som började följas i 2022 års undersökning.

Eftersom vitt skilda substanser används vid sniffning/boffning är det svårt att ange någon specifik skaderisk förknippad med detta beteende. Skaderisken avgörs av den använda substansens egenskaper. Risker som ofta nämns i sammanhanget är syrebrist med åtföljande medvetlöshet och hjärtrytmrubbningar, liksom olika organskador (Beroendecentrum, 2022).

Sniffning har följts i skolundersökningen sedan 1971. Till följd av förändringar i beteendet har frågeställningen behövt förändras under denna femtioårsperiod. Vid undersökningens start handlade sniffning främst om inhalation av ångor från lättflyktiga lösningsmedel, som till exempel tri och thinner. Under 2000-talet tillkom att inandas drivgaser från sprayförpackningar eller butangas till cigarettändare. Då uppkom också begreppet boffning, som ett tillägg till sniffning.

Vid formulärrevisionen 2012 uppdaterades sniffningsfrågan till att lyda ”Har du sniffat/boffat någon gång (till exempel lim, spray)?”. Införandet av exempel på sniffningspreparat i frågan var också en förändring. Ett split-half test som genomfördes i samband med formulärrevisionen visade att ändringen ledde till signifikant högre resultat (Raninen & Nyström 2013). Effekten av tidigare frågeförändringar är, i brist på sådana tester, mera oklara. Att formuläret utvecklats under åren innebär att försiktighet måste iaktas vid jämförelser av resultaten från olika frågeperioder. Vilka dessa är framgår av tabellbilagan.

Erfarenheter av sniffning/boffning

Sniffningsresultaten redovisas i tabellerna 79–80. Historiskt sett är dagens nivåer förhållandevis låga. År 2023 svarade 4 procent av eleverna i årskurs 9 och 2 procent i gymnasiet år 2 att de någon gång sniffat/boffat. Sniffning var betydligt vanligare under 70-talets början (i årskurs 9, mätningarna i gymnasiet började 2004) och runt millennieskiftet. Det gäller i synnerhet när man beaktar att erfarenheterna mättes på ett sådant sätt att livstidsprevalensen underskattades åren 1973–1983 och att frågan sedan 2012 även inkluderar boffning. Jämfört med 2012 (då dagens frågeformulering infördes) har det skett en signifikant nedgång. Det är inga större könsskillnader vad gäller erfarenhet av sniffning/boffning.

År 2023 var det 2 procent av niorna som sniffat/boffat senaste 12 månaderna och 1 procent som gjort det under de senaste 30 dagarna. I gymnasiet var det

1 respektive 0 procent. Det var alltså ovanligt i båda årskurserna, särskilt månadsaktuell användning.

Typ av substans

De som uppger erfarenhet av sniffning/boffning får i en öppen fråga ange vad de använt. I början av 2000-talet var lim det vanligaste preparatet, följt av spray (drivgaser från doftspray, hårspray etc.) samt butangas. Sprayer och gaser ökade därefter och passerade lim under en period. Sedan ett antal år är det återigen lim som är klart vanligast. En typ av sprayförpackning som rapporterades i allt högre grad under 2023 är torrschampo. Det förekommer även att substanser som inte räknas som sniffningsmedel rapporteras, exempelvis luktsnus och kokain. Detta visar att vissa elever missförstår frågan och överrapporterar sniffningserfarenhet. Samtidigt kan underrapportering naturligtvis också förekomma.

Erfarenheter av lustgas

Lustgasanvändning kan ge ett kortvarigt rus och användaren kan få syrebrist. Vid långvarig användning kan allvarliga medicinska komplikationer uppkomma, bland annat nerv- och ryggmärgsskador (se Nordmark m.fl., 2022 samt Svensson m.fl., 2022). Eftersom det började förekomma allt fler tecken på ökad lustgasanvändning bland unga i Sverige (Guttormsson & Gripe, 2022) infördes frågor om detta i 2022 års enkät. Dessa ställs separat efter sniffnings-/boffningsfrågorna.

År 2023 uppgav 5 procent av eleverna i årskurs 9 att de någon gång använt lustgas och 4 procent att de gjort det någon gång de senaste tolv månaderna (tabell 81). Motsvarande andelar för gymnasiets år 2 var 14 respektive 10 procent (tabell 82). I jämförelse med sniffning/boffning var lustgasanvändning alltså betydligt vanligare, i synnerhet bland gymnasieeleverna. Jämfört med 2022 var lustgaserfarenheterna oförändrade för niorna medan årsprevalensen i gymnasiet minskat signifikant (från 14 till 10 procent).

År 2023 uppgav 1 procent av niondeklassarna och 2 procent av gymnasieeleverna att de använt lustgas under de senaste 30 dagarna. Även här syns en signifikant nedgång för gymnasieeleverna jämfört med förra året (från 5 procent). Det var ingen större skillnad mellan pojkar och flickor i någon av årskurserna.

Av de nior som sniffat/boffat hade en tredjedel också använt lustgas. För gymnasieeleverna gällde det drygt hälften av de med erfarenhet av sniffning/boffning. Andelen i nian som någon gång sniffat/boffat eller använt lustgas var totalt 8 procent. Motsvarande andel i gymnasiet var 15 procent.

När resultaten från 2022 analyserades närmare framkom det att lustgas framför allt var vanligt i storstadskommuner och storstadnära kommuner (Guttormsson & Gripe, 2022). Vidare hade elever som använt lustgas i högre utsträckning också använt andra substanser som alkohol, narkotika och tobak.

Dopning

Louise Selling

Användning av hormondopningsmedel som anabola androgena steroider (AAS) kan orsaka många olika biverkningar. Till exempel kan det påverka fertiliteten, leda till aggressivitet och depression. Sedan lång tid tillbaka har AAS förekommit inom idrott i prestationshöjande syfte. Från ungefär 1980-talet märktes det att hormondopningen även spred sig utanför idrotten (Hallberg, 2015). När spridningen av hormondopningen blev märkbar, och utifrån en folkhälsosynpunkt, infördes så småningom Dopningslagen 1992 för att förhindra användandet. Lagen reglerar hantering och användning av hormondopningsmedel (Prop. 1990/91:199; SFS 1991:1969). I ANDTS-strategin för 2022–2025 finns bland annat målet att tillgång till, och användning av, hormondopningsmedel ska minska i samhället (Skr. 2021/22:213). Livstids- och 12-månadersprevalens av AAS är två indikatorer som avser att följa utvecklingen för dopning (Socialdepartementet, 2013).

I årskurs 9 har livstidserfarenheten av AAS i grova drag legat omkring 1 procent sedan 1990-talet (tabell 93 och diagram 15). I årets undersökning var det knappt 1 procent av niondeklassarna som uppgett att de använt AAS någon gång. Även bland eleverna i gymnasiets år 2 har livstidsprevalensen varit runt 1 procent sedan det började mätas år 2004 (tabell 94 och diagram 15).

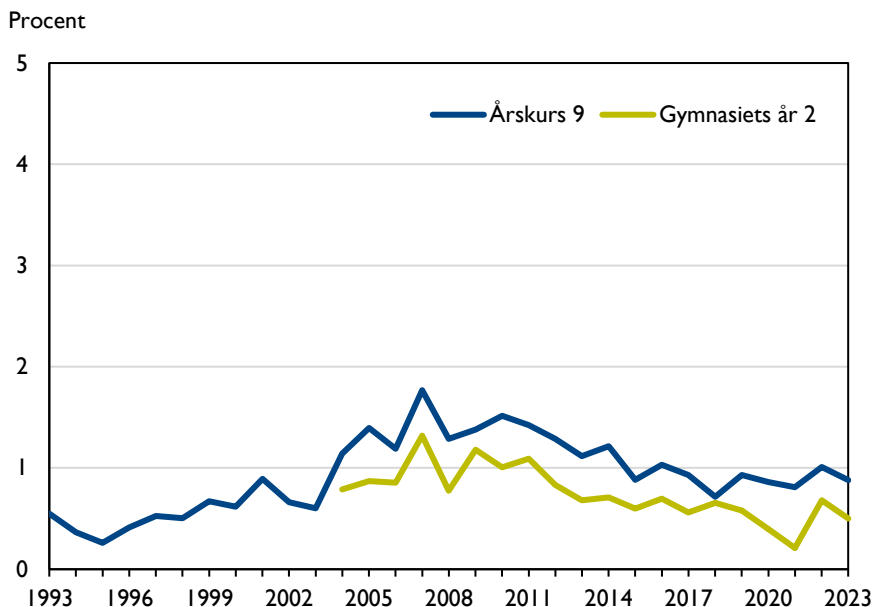

Diagram 15. Andelen elever som någon gång använt anabola androgena steroider (AAS), efter årskurs. 1993–2023.

Bland eleverna i gymnasiet år 2 var det i årets undersökning 0,5 procent som uppgett att de använt AAS någon gång. Som diagram 15 visar rapporterar gymnasieeleverna genomgående något lägre livstidserfarenhet än niorna. Det kan bero på att rapporteringsbenägenheten ändrats hos de äldre eleverna, eller att elever med AAS-erfarenheter i mindre utsträckning deltar i gymnasieundersökningen. Gemensamt för båda årskurserna är att en högre andel pojkar än flickor uppgav erfarenheter av AAS. Detta mönster visade sig både när de svarade på om de använt AAS under den senaste månaden och det senaste året.

Spel om pengar

Johan Svensson

CAN har följt spel om pengar bland elever i årskurs 9 sedan år 2000 och bland eleverna i gymnasiets årskurs 2 sedan år 2004. Spel om pengar samvarierar med att ha konsumerat alkohol, att intensivkonsumera alkohol, och att ha använt narkotika de senaste 12 månaderna. Det kunde CAN bekräfta i en rapport med fokus på spel om pengar (Svensson & Zetterqvist 2019). Dessa resultat har också framkommit i ett antal internationella vetenskapliga artiklar. Det är angeläget att följa spel om pengar, dels på grund av riskerna, dels det faktum att det är ett föränderligt fält. Nya sätt att spela och nya former av spel tillkommer ständigt.

Till skillnad mot exempelvis alkohol- eller narkotikakonsumtion är riskerna med spel om pengar bland ungdomar inte lika uppenbara. Alkohol- och narkotikakonsumtion bland ungdomar medför ökad risk för såväl akuta skador, såsom olyckor eller utsatthet för våld, som mer långsiktiga i form av beroende. Vad gäller spel om pengar är dessa risker inte lika påtagliga. Forskning pekar dock på att riskabelt spelande när man är ung samvarierar med svårigheter med sociala relationer, försämrade skolresultat, avvikande beteende och kriminalitet, depressioner, självmord, samt ökad risk för problematiskt spelande i vuxen ålder (Messerlian & Derevensky 2005 och Dowling, m.fl., 2017).

Vad gäller den vuxna befolkningen har CAN nyligen publicerat en rapport där spel om pengar i befolkningen 17–84 år undersökts (Svensson 2023). Denna studie visade att personer som visade tecken på problemspelande hade en sämre allmän hälsa. De var också mer benägna att använda icke-förskrivna sömn- och smärtstillande medel jämfört med de som spelat om pengar men inte uppvisade tecken på problemspelande.

I det följande avsnittet kommer framför allt utvecklingen över tid beskrivas för trenderna i att ha spelat de senaste 12 månaderna, samt att ha spelat om 100 kronor eller mer de senaste 30 dagarna. Andelen som rapporterar riskabelt spelande under de senaste åren kommer också presenteras.

Trender i spelande

Andelen elever i årskurs 9 som spelat om pengar de senaste 12 månaderna har inte förändrats signifikant mellan åren 2022 och 2023 (se diagram 16 på nästa sida). Bland pojkarna sjönk andelen från 25 procent till 22 procent. Andelen flickor som spelat om pengar har legat på 9 procent sedan 2021.

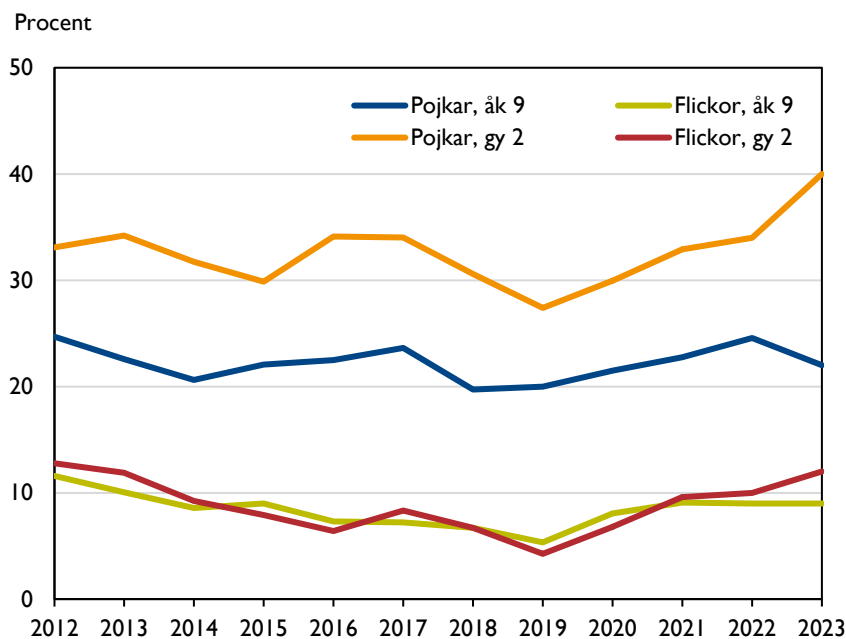

Diagram 16. Andelen elever som spelat om pengar de senaste 12 månaderna, efter kön och årskurs. 2012–2023.

Bland eleverna på gymnasiet har det däremot skett ökning. Bland pojkarna har andelen som spelat om pengar de senaste 12 månaderna ökat kontinuerligt; från 27 procent 2019 till 40 procent 2023. Den senaste mätningen visade på en signifikant ökning från 34 procent år 2022 till 40 procent år 2023. Det är den högsta andelen under hela mätperioden. Ökningen syns även då det gäller att ha spelat om pengar under de senaste 30 dagarna, från 14 procent år 2019 till 21 procent år 2023 (tabell 114). Trenden vad gäller att ha spelat om pengar de senaste 12 månaderna är oroväckande då den ökat succesivt från år 2019.

Även bland flickorna är det en oroväckande trend; andelen som har spelat om pengar har ökat succesivt från 4 procent år 2019 till 12 procent 2023. Andelen flickor som spelat om pengar de senaste 12 månaderna har ökat med två procentenheter, från 10 procent år 2022 till 12 procent år 2023. I båda årskurserna spelar pojkarna om pengar i högre utsträckning än flickorna. Mest vanligt att spela om pengar de senaste 12 månaderna var det bland pojkarna i gymnasiet. Det kan också noteras att det bland flickorna är små skillnader mellan årskurserna.

Spelat för 100 kronor eller mer senaste 30 dagarna

I diagram 17 visas andelen elever som uppgett att de spelat för 100 kronor eller mer de senaste 30 dagarna. Sedan 2015 har det skett en signifikant ökning för andelen pojkarna i gymnasiet som spelat för 100 kronor eller mer de senaste 30 dagarna. År 2015 var andelen 10 procent och 2023 hade den gått upp till 24 procent. Ökningen var dessutom som störst mellan åren 2022 och 2023 (6 procentenheter).

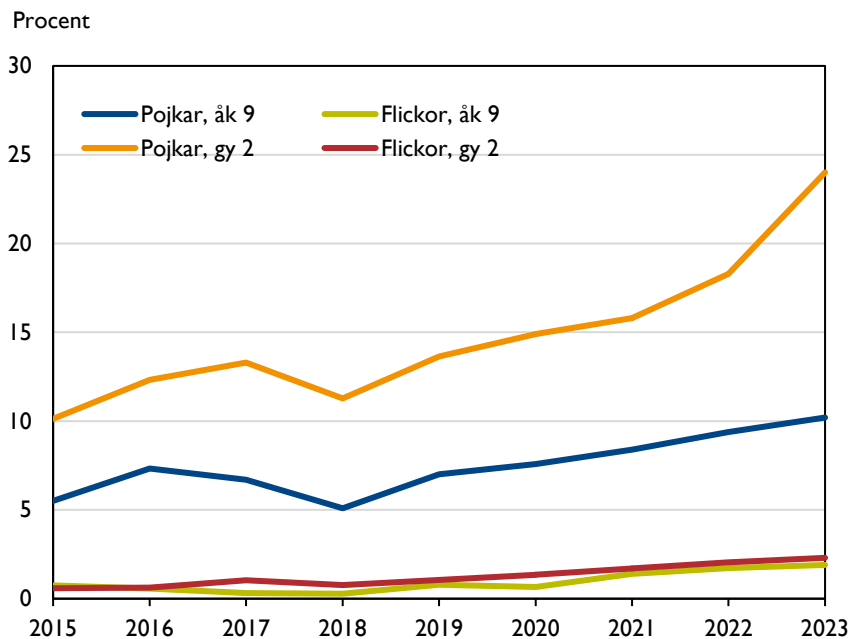

Diagram 17. Andelen elever som spelat för 100 kronor eller mer de senaste 30 dagarna, efter kön och årskurs. 2015–2023.

Sett över hela tidsperioden har andelen pojkar i gymnasiet som spelat för 100 kronor eller mer ökat i princip varje år.

Även bland pojkarna i årskurs 9 har andelen som spelat för mer än 100 kronor de senaste 30 dagarna ökat, från 6 procent 2015 till 10 procent 2023. Bland flickorna i gymnasiet och årskurs 9 var det, under hela tidsperioden, omkring 1–2 procent som spelat för mer än 100 kronor de senaste 30 dagarna.

Riskabelt spelande

För att skatta andelen elever med riskabelt spelande används delar av instrumentet Problem Gambling Severity index (PGSI, för en utförligare beskrivning se till exempel Folkhälsomyndighetens hemsida (folkhalsomyndigheten.se)). CAN började ställa dessa frågor 2019.

De frågor som ingår i instrumentet är: om man spelat för mer pengar än man haft råd att förlora, behövt spela med större summor för att få samma känsla av spänning, återvänt en annan dag för att försöka vinna tillbaka pengarna man förlorat, och, lånat eller sålt något för att ha pengar att spela för. Svarsalternativen på dessa frågor var: aldrig, ibland, ofta eller nästan alltid. Har eleven uppgett ibland, ofta eller nästan alltid på någon av frågorna bedöms hen uppvisa riskabelt spelande. Frågorna ställs enbart till de elever som spelat de senaste 12 månaderna.

Bland eleverna i årskurs 9 har andelen som uppvisat riskabelt spelande varit oförändrad sedan 2019; omkring 5 procent av pojkarna och omkring 1 procent

bland flickorna. Även bland flickorna i gymnasiet är denna andel oförändrad, omkring 1 procent sedan 2019. Bland pojkarna i gymnasiet har dock andelen ökat, från 8 procent år 2022 till 10 procent år 2023.

Sammantaget visar utvecklingen på en ökning av andelen gymnasieungdomar som spelat om pengar de senaste 12 månaderna. Andelen pojkarna har ökat årligen sedan 2019, då andelen var 27 procent, till i år då den uppmättes till 40 procent. Även bland flickorna i gymnasiet har andelen som spelat om pengar de senaste 12 månaderna ökat, från 4 procent år 2019 till 12 procent år 2023.

Bland eleverna i årskurs 9 tycks andelen som spelar om pengar vara mer stabil. Bland pojkarna har det de senaste tio åren varit omkring 22 procent som spelat om pengar. Bland flickorna har andelen varit stabil de senaste tre åren (9 procent). Även vad gäller spel om pengar för 100 kronor eller mer är utvecklingen oroande bland gymnasiepojkarna. Denna andel har ökat från 10 procent år 2015 till 24 procent 2023. Även bland pojkarna i årskurs 9 och bland flickorna i båda årskurserna har andelarna ökat men då från lägre nivåer.

Med tanke på att åldersgränsen för spel om pengar är 18 år är det tankeväckande att en stor andel spelat om pengar, framför allt bland pojkarna, i synnerhet pojkarna i gymnasiet. Vad gäller pojkarna i gymnasiet skulle det kunna invändas att vissa har fyllt 18 år. CAN visade i en tidigare rapport (Svensson & Zetterqvist 2019) att vara över 18 år var en signifikant "riskfaktor" för att ha spelat om pengar. Det är också värt att nämna att andelen som fyllt 18 år av gymnasieeleverna som deltagit i undersökningen varit omkring 30 procent under alla undersökningsår. Det kan alltså inte förklara ökningen i andelen som spelat om pengar. En intressant fråga för framtida studier är snarare på vilket sätt som eleverna i årskurs 9 och eleverna i gymnasiet får tillgång till spel om pengar.

Debutålder

Louise Selling

Ungdomar är socialt och medicinskt känsligare för droganvändning än vad vuxna är (Gruber m.fl., 2012; Silveri, 2012; Monti, 2005). Studier visar att det finns samband mellan tidig debutålder och fortsatta substansvanor senare i livet (Enstad m.fl., 2019; Gruber m.fl., 2012; Kendler m.fl., 2013). Det finns därför stora vinster för både samhälle och individer om substansdebuten sker vid en högre ålder. Ett av de långsiktiga målen i ANDTS-strategin för 2022–2025 är att minska antalet ungdomar som debuterar tidigt med till exempel alkohol och tobak (Skr. 2021/22:213).

I en tidigare rapport från CAN visade det sig att gymnasieelever som debuterat med någon substans före 16 års ålder, jämfört med de som debuterat senare i livet, i större utsträckning var regelbundna konsumenter av alkohol, cigaretter och snus. Studien visade även att bland den grupp som överhuvudtaget debuterat med tobak eller alkohol hade den genomsnittliga debutåldern stigit under 2000-talet (Guttormsson & Zetterqvist, 2019).

I följande avsnitt presenteras utvecklingen för att ha debuterat före 14 års ålder med:

- Minst ett glas alkohol
- Berusning av alkohol
- Rökt en cigarett
- Snusat
- Använt cannabis
- Att ha sniffat/boffat

Utvecklingen bland eleverna i årskurs 9 redovisas i diagram 18. När det kommer till indikatorerna gällande debutålder redogörs resultaten primärt för elever i årskurs 9. Detta för att minska risken vad gäller minnesfel. Utvecklingen bland eleverna i gymnasiets år 2 återfinns i tabell 96.

Sett till de två alkoholmått har andelen niondeklassare som druckit minst ett glas alkohol före 14 års ålder och andelen tidiga berusningsdebutanter minskat successivt genom åren. År 1999 var det 51 procent som uppgett att de druckit ett glas alkohol före 14 års ålder och andelen tidiga berusningsdebutanter var 22 procent. Minskningen av de två alkoholmått har efter 2017 avtagit något och legat på ungefär samma nivåer de senaste åren. I årets undersökning upp-gav 14 procent av eleverna i årskurs 9 att de druckit minst ett glas alkohol före 14 års ålder. Vidare var det i årets undersökning 5 procent av niorna som svarat att de blivit berusade av alkohol före 14 års ålder.

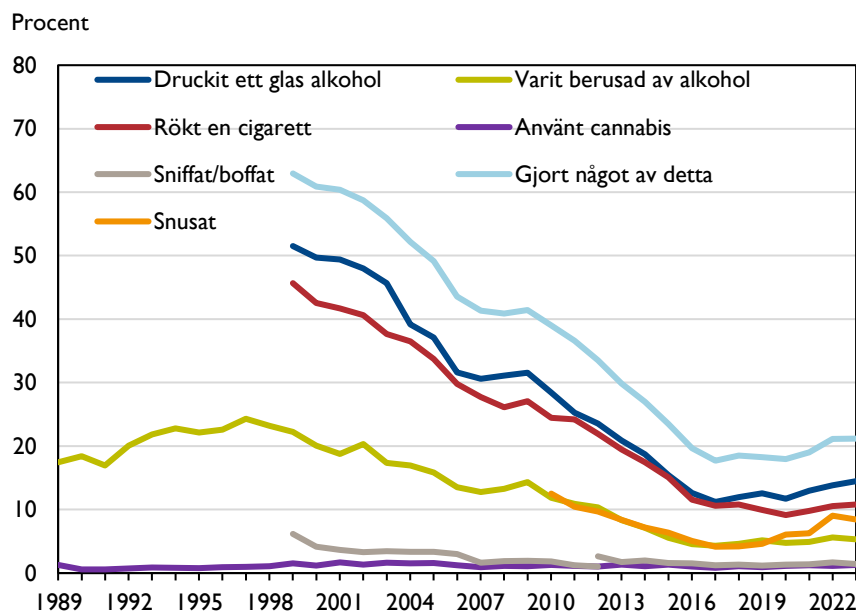

Diagram 18. Andelen elever i årskurs 9 som debuterat med respektive beteende vid 13 års ålder eller tidigare. 1989–2023.

Andelen tidiga rök- och snusdebutanter har minskat sedan de första mätstillfällena. År 1999 uppgav 46 procent av eleverna i årskurs 9 att de rökt en cigarett före 14 års ålder. Sedan skedde en tydlig nedgång fram till år 2017. Därefter har nedgången avstannat något. I år uppgav 11 procent av niorna 9 att de rökt en cigarett före 14 års ålder. Tidig snusdebut började mätas i årskurs 9 år 2010. Då var det 13 procent av niorna som svarade att de snusat före 14 års ålder. Även bland snusdebutanterna syntes en nedgång fram till 2017 (4 procent). Därefter har det dock skett en signifikant ökning. I årets undersökning var nivån för tidig snusdebut 8 procent bland niorna.

Vad gäller tidig cannabisdebut bland eleverna i årskurs 9 har andelen inte varierat speciellt mycket sedan första undersökningstillfället 1989 (mellan 1–2 procent). I årets undersökning var det 1 procent som uppgett tidig cannabisdebut.

När det kommer till andelen niondeklassare som sniffat/boffat före fjorton års ålder har andelen legat på ungefär samma nivå sedan 2013⁵; mellan 1–2 procent.

I figuren framgår även hur stor andel som debuterat tidigt med någon av ovanstående substanser. Andelen elever som debuterat tidigt med någon substans sjönk från 63 procent 1999 till 18 procent 2017. Efter det har inte någon

⁵ Till och med år 2012 undersöktes endast sniffat. Därefter inkluderades även boffat i frågan. Frågeförändringen innebär att signifikant fler sniffare/boffare fångades in, vilket bör tas i beaktning när man jämför resultat.

ytterligare nedgång skett. Precis som förra året så var det i år 21 procent av eleverna i årskurs 9 som svarade att de haft en tidig substansdebut.

Bland niorna med tidig substansdebut var det vanligast att ha druckit ett glas alkohol, följt av att ha rökt en cigarett. Det var en signifikant högre andel flickor som svarade att de druckit ett glas alkohol jämfört med pojkar (se tabell 95). Vidare var det en signifikant högre andel pojkar än flickor som uppgav tidig snusdebut. Vad gäller tidiga berusningsdebutanter uppgav 7 procent av flickorna och 5 procent av pojkarna att de varit berusade av alkohol innan fjorton års ålder.

Tidig substansdebut bland elever i gymnasiets år 2 återfinns i tabell 96. Där framkommer det att andelen gymnasieelever med tidig debutålder sjunkit sedan första mättillfället 2004. Från år 2017 har nedgången dock stannat av något. I år uppgav 18 procent av gymnasieeleverna att de haft en tidig substansdebut. Det var små skillnader mellan pojkar och flickor för de flesta substanserna. Dock särskilde sig snusning lite; pojkarnas andelar var högre än flickornas (9 respektive 3 procent).

Sammanfattningsvis har andelen niondeklassare och elever i gymnasiets år 2 med tidig substansdebut sjunkit under de senaste 20 åren. Det är i linje med resultat från andra länder (Keyes m.fl., 2019; Livingston, 2020). Den nedåtgående trenden har dock stannat av under de senaste åren.

Om undersökningen

I det här kapitlet ges en beskrivning av hur undersökningen har genomförts, samt av bortfallet. Även större förändringar av formuläret och undersökningens genomförande beskrivs. För den som vill läsa mer hänvisas till rapporterna *Så görs CAN:s skolundersökning* (Gripe 2013) samt *”Visst är man anonym?”* (Thor & Gripe, 2019).

Metodutveckling

CAN:s skolundersökning har traditionellt besvarats genom att eleverna fyller i varsin pappersenkät. I takt med att digitala verktyg som datorer och läsplattor blivit alltmer vanligt i skolorna, har det också vuxit fram ett behov av att kunna använda sådana verktyg för att effektivisera datainsamlingen. År 2019 introducerades möjligheten för skolorna att välja om de ville låta eleverna besvara enkäten i pappersform eller via ett formulär på webben. Sedan 2021 genomförs undersökningen helt digitalt. Övergången till webbförmulär beskrivs närmare i *”Visst är man anonym?”* (Thor & Gripe, 2019) och *CAN:s nationella skolundersökning 2021* (Gripe (red.), 2021).

Genomförande

Varje år görs ett slumpmässigt urval om 350 skolor i årskurs 9 och gymnasiet år 2. Antalet skolor ökades 2017 för att möjliggöra länsredovisningar. Sedan dess är urvalet stratifierat utifrån Sveriges län. Förfarandet med stratifieringen görs för att möjliggöra en översampling av län med få invånare. Syftet är att få tillräckligt stora elevunderlag för att kunna redovisa resultat även från mindre län. Varje år är det ett fåtal skolor som kommer med i urvalsramen som inte skulle ha varit med, exempelvis för att skolan lagts ned. Av den anledningen korrigeras urvalet i efterhand och antalet skolor blir något färre. I år utgick två skolor i årskurs 9 och sju i gymnasiet år 2. I tabell I är dessa skolor dock inkluderade, men antalet skolor i det slutgiltiga urvalet är alltså något färre i vissa län.

Innan undersökningsmaterialet skickades ut informerades rektorerna på de utvalda skolorna om undersökningens syfte och genomförande. Ambitionen var, liksom tidigare år, att genomföra 2023 års datainsamling mellan elevernas sport- och påsklov. För årets undersökning innebar detta att enkäten i första hand skulle besvaras under veckorna 10–13. Enkäten hölls dock öppen fram till 28 april.

Tabell I. Antal skolor i urvalet i vardera årskurser i respektive län. 2023.

Län	Antal	Län	Antal
Stockholms län	50	Kalmar län	10
Västra Götalands län	50	Blekinge län	10
Skåne län	50	Södermanlands län	10
Västernorrlands län	16	Värmlands län	10
Västerbottens län	16	Örebro län	10
Norrbottnens län	16	Västmanlands län	10
Jönköpings län	15	Dalarnas län	10
Hallands län	12	Gävleborgs län	10
Uppsala län	11	Jämtlands län	10
Östergötlands län	11	Gotlands län	3
Kronobergs län	10		

Enligt CAN:s instruktioner ska enkäten besvaras i klassrummen under skrivningsliknande förhållanden. För att skydda elevernas anonymitet används deras svar endast för statistiska bearbetningar. Inga resultat från enskilda klasser redovisas. Eleverna informeras om detta. Eleverna får dra en lapp med ett engångslösenord för att logga in på enkäten. Lösenordet är kopplat till en klass men inte till en enskild individ. Eleverna får även information om att medverkan inte är obligatorisk och att de kan avstå medverkan genom att skicka in webbformuläret tomt.

Bortfall

Ett problem i samband med surveyundersökningar utgörs av bortfallet. Bortfallet är de personer som skulle ha besvarat formuläret, men som av olika anledningar inte gjorde det. I skolundersökningar finns i regel två huvudtyper av bortfall. Den ena utgörs av eleverna i de klasser som inte deltog i undersökningen (klassbortfall), och den andra av elever som var frånvarande när deras klass genomförde undersökningen (elevbortfall).

Bortfallet av hela klasser har ökat något sedan 1990-talet. Det beror förmodligen på att skolor belastas med allt fler undersökningar. I ett försök att reducera bortfallet läggs numera extra tid mot slutet av insamlingsperioden på att kontakta och påminna de skolor som inte inkommit med svar. I den sammanfattande tabell J redovisas 2023 års klassbortfall, elevbortfallet samt antalet elever som ligger till grund för resultatredovisningarna. På CAN:s hemsida (www.can.se) finns redovisning av bortfallet över tid tillgängligt i tabellbilagan som hör till denna rapport.

Tabell J. Antal elever som ligger till grund för resultatredovisningarna, klassbortfallet samt elevbortfallet i procent. 2023.

	Antal elever ^{a)}			Klassbortfall ^{b)}	Elevbortfall ^{c)}
	Pojkar	Flickor	Alla		
Årskurs 9	2 559	2 477	5 181	20%	22%
Gymnasiets år 2	2 414	2 578	5 087	15%	20%

a) Antal elever som ligger till grund för resultatredovisningarna.

b) Klasser som ej deltog.

c) Elever, i medverkande klasser, som ej deltog.

I årskurs 9 var klassbortfallet 20 procent. Det är ungefär samma nivå som i de senaste årens undersökningar. I gymnasiet var klassbortfallet 15 procent. Elevbortfallet har i årskurs 9 sedan covid-19-pandemin år 2020 legat på en något högre nivå. År 2023 uppgick det till 22 procent i årskurs 9 och 20 procent i gymnasiets år 2. Antalet formulär som låg till grund för analyserna uppgick till 5 181 i årskurs 9 och 5 087 i gymnasiets år 2.

Klassbortfallet i gymnasiet har sannolikt större betydelse för resultaten än i årskurs 9 eftersom sammansättningen av elever i gymnasieklasserna i högre grad sker utifrån elevernas intressen och egenskaper. Om de klasser som inte svarade på enkäten utmärker sig på något särskilt sätt kan detta ha betydelse för resultatens representativitet. I 2014 års rapport utifrån undersökningen gjordes en ingående analys av bortfallet på klassnivå. Resultatet visade att det i gymnasiets år 2 var färre skolor med enskild huvudman som deltog. I årskurs 9 var det högre bortfall av skolor med färre elever i årskursen. Analysen visade också att undersökningens täckning gav representativa resultat trots att inte alla klasser deltog (Englund (red.) 2014).

I den nationella skolundersökningen ingår vanligtvis inte gymnasiets introduktionsprogram, trots att var tionde elev på gymnasiet går på ett sådant program. Detta har väckt frågor om det är så att ANDTS-erfarenheterna i denna grupp utmärker sig på något sätt, och om vi i så fall under- eller överskattar användningen bland gymnasieelever. Därför gjordes en extra satsning på introduktionsprogrammen år 2021, parallellt med den nationella undersökningen. Resultaten redovisas i sin helhet i rapporten *Nya perspektiv* (Thor & Gripe, 2022).

Sammanfattningsvis visade studien att elever på introduktionsprogrammen hade lägre erfarenheter av alkohol, narkotika och tobak, jämfört med på de nationella programmen år 2. När man lade samman resultaten bland dessa elever med elever på de nationella programmen, för att visa en total siffra för unga i 17–18 års åldern, sjönk prevalenserna något för samtliga mått, med undantag för rökningen. Skillnaderna var dock små och påverkade inte den totala siffran i någon avgörande grad. En slutsats av det här är att den ordinarie undersökningen på de nationella programmen ger en tillförlitlig bild av ANDTS-erfarenheterna bland elever i gymnasiets år 2 i Sverige.

Tabell K. Antal elever i urvalet, elever i deltagande klasser och elever som ligger till grund för resultatredovisningen samt individbortfallet. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. 2023.

	Årskurs 9		Gymnasiets år 2	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Antal elever i urvalet	8 672		7 788	
Antal elever i deltagande klasser ^{a)}	6 715		6 424	
Antal elever som ligger till grund för redovisningen	5 181		5 087	
Frånvarande elever (rapporterat av lärarna) ^{a)}	1 459	22%	1 275	20%
Avstått från att delta	3	0%	2	0%
Bortsorterade enkäter	72	1%	60	1%

a) Antal elever i deltagande klasser och antal frånvarande elever har beräknats genom inkomna enkäter samt lärarnas rapportering av frånvarande elever. Informationen om frånvarande elever rapporteras ibland inte in av lärare, därför har antalet elever räknats upp för att motsvara antal deltagande klasser.

Elevbortfallet i årskurs 9 och i gymnasiets år 2 redovisas i detalj i tabell K. Elevbortfallet inkluderar frånvarande elever och elever som avstått från att delta.

Undersökningen är frivillig. Det var totalt tre elever i årskurs 9 och två elever i gymnasiet i de deltagande klasserna som valde att inte delta i undersökningen. I tabellen redovisas även antalet enkäter som sorterats bort genom den filtrering som beskrivs i efterföljande avsnitt.

Av tabell L framgår att det var vanligast att elever som var frånvarande vid undersökningstillfället hade rapporterat giltig frånvaro, vilket inkluderar på grund av sjukdom. I båda årskurserna hade 16 procent av eleverna giltig frånvaro. Andelen elever med ogiltig frånvaro vid undersökningstillfället var 5 procent i årskurs 9 och 3 procent i gymnasiets år 2.

Tabell L. Frånvarande elever, rapporterat av lärarna. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. 2023.

	Årskurs 9	Gymnasiets år 2
Giltig frånvaro (inkl. sjukdom)	16%	16%
Ogiltig frånvaro	5%	3%

Ett stort bortfall kan vara problematiskt om det finns en systematik i vilka elever som deltar och inte. Till exempel om det är så att elever som är frånvarande vid undersökningstillfället tenderar att använda mer narkotika. Det skulle i så fall kunna innebära att vi underskattar nivåerna. Som redovisat ovan var elevbortfallet i 2023 års skolundersökning 22 procent i årskurs 9 och 20 procent i gymnasiets år 2. Det är alltså ungefär en femtedel av eleverna som är frånvarande då deras klass besvarar enkäten. Vi vet inte om de frånvarande eleverna har mer omfattande ANDTS-erfarenheter än övriga elever. Men för att illustrera hur totalnivåerna skulle kunna förändras om man antar att konsumtionen bland de frånvarande eleverna är högre, gjordes i 2022 års rapport ett räkneexempel.

I exemplet gör vi ett grovt antagande om att elever som var frånvarande vid undersökningstillfället i dubbelt så stor utsträckning intensivkonsumerat alkohol, använt narkotika eller rökt, jämfört med elever som besvarade enkäten 2022. Detta antagande ligger dock sannolikt i överkant. Men om vi gör detta antagande, skulle totalnivån för respektive årskurs och substans i räkneexemplet stiga något (tabell M). Till exempel skulle andelen som använt narkotika stiga från 6,4 procent till 7,6 procent i årskurs 9 och från 14,5 procent till 17,6 procent i gymnasiets år 2. Det är visserligen en ökning, men trots att vi alltså har gjort ett högt antagande stiger inte totalnivån med mer än någon procentenhet. Slutatsen blir alltså att resultaten från undersökning bedöms vara representativa för elever i årskurs 9 och gymnasiets år 2 i Sverige.

Tabell M. Räkneexempel på elevbortfallets möjliga betydelse för totalnivåerna. Procent. 2022.

	Årskurs 9		Gymnasiets år 2	
	Ordinarie redovisning	Alternativ uppräknings	Ordinarie redovisning	Alternativ uppräknings
Intensivkonsument	6,6	7,8	20,3	24,6
Narkotika någon gång	6,4	7,6	14,5	17,6
Röker frekvent/sporadiskt	9,0	10,7	19,9	24,1

Hantering och tvättning av data

De inkomna svaren genererar en rå-datafil. Därefter exkluderas de formulär som bedöms vara otillräckligt eller uppenbart oseriöst ifyllda. Bedömningen görs utifrån fasta kriterier. Detaljerna i hur bedömningen görs beskrivs närmare i *Så görs CAN:s skolundersökning* (Gripe 2013). I årets undersökning exkluderades 1 procent vardera av formulären i årskurs 9 och gymnasiets år 2 (tabell K). Andelen exkluderade formulär har legat runt denna nivå sedan den systematiska filtreringen tillkom 2012. Efter filtreringen av datamaterialet sänks dessutom de elever vars alkoholkonsumtion uppgick till mellan 51–100 liter ren alkohol/år ned till 50 liter.

Viktning

Datamaterialet viktats baserat på länstillhörighet (se tabell I). Från och med 1989 års undersökning görs vikten separat för pojkar respektive flickor. Det bör påpekas att även om viktning är nödvändig eftersom urvalet är icke-proportionellt och dessutom kompenserar för eventuella skevheter i bortfallet på länsnivå, så påverkar viktningens förfarandet i mycket liten utsträckning de redovisade resultaten.

Svarens tillförlitlighet

Vid flera studier av den vuxna befolkningen har man funnit en ovilja att redovisa känsliga förhållanden samt en tendens att, medvetet eller omedvetet, undervisera sin konsumtion. Det kan naturligtvis inte uteslutas att vissa elever i denna studie har rapporterat en för låg konsumtion (underrapportering). Det kan heller inte uteslutas att motsatsen förekommer, det vill säga att elever uppger en högre konsumtion jämfört med den verkliga. En alltför högt redovisad konsumtion kan vara ett utslag av leklust eller att eleverna upplever sin konsumtion som större än vad den faktiskt varit under en längre tidsperiod. Dessa respondenter befinner sig i en ålder då exempelvis erfarenheter av alkohol för vissa börjar etableras och kan tänkas rapportera en aktuell situation som var anorlunda några månader tidigare.

För att minska risken att eleverna inte svarar sanningsenligt genomförs undersökningen anonymt. Vid genomförandet av undersökningen ska en lärare vara närvarande för att se till att undersökningen genomförs enligt instruktionerna från CAN och motverka störande moment. Detta ger dock ingen fullständig garanti för att en del inte angett en över- eller underkonsumtion av alkohol, narkotika eller andra droger. Denna problematik kan delvis hanteras med hjälp av tvättning av data som beskrivits ovan, åtminstone i de fall uppenbar överrapportering förekommit.

Förändringar av formuläret

Under åren som gått har enkätformulären genomgått olika revideringar. De större förändringar som genomförts omnämns i de olika kapitlen utifrån vilken betydelse de haft för det som ska beskrivas och analyseras. Mindre ändringar omnämns dock inte alltid, såsom smärre språkliga justeringar i frågor eller svarsalternativ. I analyserna som redovisas i respektive kapitel, har dock ambitionen varit att alltid beakta de förändringar som bedöms som relevanta för just den aktuella analysen, även om inte alla förändringar omnämns i texten. För mer detaljerad beskrivning av de allra flesta ändringar som gjorts i enkäten över tid hänvisas till tidigare rapporter, till exempel Henriksson & Leifman (2011) samt den tillhörande tabellbilagan till denna rapport.

För att kunna möta önskemål om fler bakgrundsvariabler gjordes en omfattande omarbeting av formuläret i samband med 2006 års undersökning. För att inte bryta tidsserier gjordes en så kallad ”split-half” och två formulär användes – den nya reviderade och den gamla enkäten. Varannan elev i varje klass fick besvara det gamla formuläret och varannan det nya. Det visade sig att den nya enkäten, framför allt utformningen av alkoholvanefrågorna, inte fungerade. Detta ledde till att 2007 års enkät inte blev en fortsättning på den nya reviderade enkäten 2006. I stället blev den en blandning av 2006 års gamla och nya enkät. Detta innebar också att den nya enkäten 2006 inte kunde användas som länk mellan den gamla och den nya enkäten. Med anledning av detta har vi för år 2006 valt att endast redovisa resultaten baserat på den gamla enkäten, vilket

i praktiken innebär att brytpunkten mellan den gamla och den nya är 2007 års enkät.

Inför 2012 års undersökning genomfördes återigen en stor omarbetning av formuläret. Syftet var denna gång att förkorta och förenkla formuläret samt att anpassa formuläret till att innefatta de kärnindikatorer som fastställts i regeringens ANDT-strategi (Socialdepartementet 2013). Även denna gång gjordes en ”split-half” för att kunna följa effekten av det nya formuläret. Den här gången föll formulärbytet väl ut. I de flesta fall uppmättes små eller inga skillnader mellan det nya och gamla formuläret.

I de fall signifikanta skillnader kunde uppmätas, fanns också rimliga förklaringar. För en närmare beskrivning av 2012 års formulärrevidering, se *Reviderad enkät. En analys av resultatskillnaderna* (Raninen & Nyström 2013).

I de fall inga signifikanta skillnader uppmätts mellan det nya och gamla formuläret 2012 redovisas inte svaren från det gamla formuläret i diagrammen. I tabellbilagan redovisas dock alltid resultaten från båda formulären (2012A och 2012B). I de fall signifikanta skillnader uppmätts mellan det nya och gamla formuläret markeras detta i tabellen.

Sammanfattningsvis bör de representativitets- och tillförlitlighetsproblem som behandlats alltid beaktas såväl vid jämförelser av grupper av individer som vid jämförelser över tid. Det förefaller dock troligt att bortfallets och andra faktorerers inverkan på möjligheterna att göra jämförelser över tid är begränsad. Betydelsen av enstaka värden från enskilda år ska dock inte överdrivas.

Avslutande kommentarer

I denna rapport redovisas resultat från CAN:s nationella skolundersökning, ungas erfarenheter av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar. Den genomförs årligen i årskurs 9 och gymnasiet år 2. Undersökningen i nian har genomförts sedan 1971 och är världens längsta tidsserie på området. Gymnasieundersökningen påbörjades 2004. Datainsamlingen genomförs med hjälp av en anonym webbenkät som besvaras i klassrummen. Deltagarna väljs ut klassvis utifrån ett riksrepresentativt urval av skolor.

Jämfört med för 50 år sedan har användningen av alkohol minskat kraftigt i Sverige. Andelen niondeklassare som dricker alkohol har mer än halverats. Även om den sjunkande trenden började relativt tidigt här, är det inte något unikt för Sverige. Flera europeiska länder, men också länder som Australien och USA har haft en liknande utveckling (ESPAD Group, 2020, Pape m.fl. 2018 och Vashishtha m.fl. 2019).

Även erfarenheten av rökning har minskat kraftigt bland skoleleverna. Även om sättet vi mäter rökning på har förändrats genom åren, går det att dra slutsatsen att rökningen mer än halverats i årskurs 9 sedan 70-talet. Snusandet har också, sett över en längre tidsperiod, minskat. Den nedåtgående trenden bröts dock för några år sedan och har nu övergått till en ökning. Under hela perioden har snusande varit betydligt vanligare bland pojkar. Så är det fortfarande, men på senare år har det skett en kraftig ökning bland flickor. Det har väckt frågan om det har att göra med det breddade utbudet av snus. Denna bild bekräftas delvis av att det nya vita snuset, till skillnad från det traditionella snuset, är ungefär lika vanligt bland flickor och pojkar. Även användandet av e-cigarett har ökat kraftigt, även om vi ser en nedgång jämfört med förra året. Det tyder på att det framför allt är de nyare produkterna som ökar i popularitet bland ungdomar.

Narkotikaerfarenheten var som högst när mätningarna startade för 50 år sedan. Inledningsvis dalade trenden för att sedan stabiliseras runt de nivåer som vi ser idag. Jämfört med hur det ser ut i andra europeiska länder, är narkotikaerfarenheten bland niondeklassare förhållandevis låg i Sverige. Nivåerna är drygt hälften av det europeiska snittet (ESPAD Group, 2020). I båda årskurserna var cannabis det vanligaste preparatet. En viss ökning har skett för hur ofta elever med narkotikaerfarenhet har använt narkotika. Tydligast är uppgången bland de narkotikaerfarna niondeklassarna.

Vad gäller spel om pengar minskade det under 2000-talet. Denna nedgång har dock stannat av under senare år. Sedan 2019 syns istället uppgångar i andelen elever som spelat om pengar. År 2019 var också det år då spelmarknaden i Sverige förändrades och en licensbaserad marknad infördes. Om det har påverkat ungdomars möjligheter att spela om pengar är dock svårt att dra några slutsatser kring i denna rapport.

Referenser

Agardh, E., Boman, U. and Allebeck, P. (2014). *Hur stor del av Sveriges sjukdomsbörda orsakas av alkohol, narkotika och tobaksrökning? -Kartläggning utifrån "DALY-metoden" 1990–2010*. In. Stockholm: Karolinska Institutet: Department of Public Health Sciences.

Beroendecentrum (2022). Nedladdat 2022-10-28 från: <https://www.beroendecentrum.se/fakta/droger/sniffning/>

Brown, S.A., McGue, M., Maggs, J., Schulenberg, J., Hingson, R., Swartzwelder, S., Martin, C., Chung, T., Tapert, S.F., Sher, K., Winters, K.C., Lowman, C., Murphy, S., 2008. A developmental perspective on alcohol and youths 16 to 20 years of age. *Pediatrics* 121 Suppl 4, S290-310.

Chen, K., and Kandel, D.B. (1995). *The natural history of drug use from adolescence to the mid-thirties in a general population sample*, *Am J Public Health*, 85: 41-7.

Degenhardt, L., E. Stockings, G. Patton, W. D. Hall, and M. Lynskey. (2016). *The increasing global health priority of substance use in young people*, *Lancet Psychiatry*, 3: 251-64.

Dowling, N., Merkouris, S. S., Greenwood, C., Oldenhof, E., Toumbourou, J., & Youssef, G. (2017). *Early risk and protective factors for problem gambling: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies*. *Clinical psychology review*, 51, 109–124.

Englund (red) (2014). *Skolelevers drogvanor 2014*. CAN rapport 146. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Englund (red) (2019). *Skolelevers drogvanor 2014*. CAN rapport 187. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Enstad, F., Evans-Whipp, T., Kjeldsen, A., Toumbourou, J. W., & Von Soest, T. (2019). *Predicting hazardous drinking in late adolescence/young adulthood from early and excessive adolescent drinking - A longitudinal cross-national study of Norwegian and Australian adolescents*. *BMC Public Health*, 19(1), 1–12

ESPAD Group (2020). *ESPAD Report 2019. Results from the European School Survey Project on Alcohol and other drugs*. Luxembourg: Publications office of the European Union

Folkehelseinstituttet. *Helserisiko ved snusbruk*. Norwegian Institute of Public Health. Report 2019] versjon 2. Folkehelseinstituttet Rapport 2019. Oslo: Folkehelseinstituttet, 2019.

Folkhälsomyndigheten (2023) *Kunskap om tobaks- och nikotinprodukters skadeverknningar*. Återredovisning av regeringsuppdrag. Stockholm: Folkhälsomyndigheten; 2023. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och->

[material/publikationsarkiv/k/kunskap-om-tobaks--och-nikotinprodukters-ska-deverkningar--aterredovisning-av-regeringsuppdrag/](#) [2023-06-30].

Gripe, I. (2013). *Så görs CAN:s skolundersökning. En genomgång av praktiskt genomförande och metodologi*. Rapport 135. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Gripe, I. (red.) (2021). *CAN:s nationella skolundersökning 2021. Ungas erfarenheter av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel*. Rapport 205. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Gruber, S.A., Sagar K.A., Dahlgren, M.K., Racine, M. & Lukas, S.E. (2012). *Age of onset of marijuana use and executive function*. *Psychol Addict Behav.* 26(3):496.

Guttormsson, U. & Zetterqvist, M. (2019). *Det går uppåt i åldrarna – Substansdebut bland skolungdomar 1999–2019*. Fokusrapport 5. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Guttormsson, U. & Gripe, I. (2022). *Lustgasanvändning bland unga*. Kortfakta#01 från CAN. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Guttormsson, U. & Åström, V. (2022). *Ungas alkoholanskaffning via sociala medier. En frågeundersökning bland 16–21-åringar*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Guttormsson U. Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2022. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN); 2023. Rapport 219.

Guttormsson U & Ramstedt M (2023). Cannabiskonsumtionens fördelning i befolkningen. Kortfakta 03. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Hallberg M. (2015). Anabola androgena steroider. I Franck J. & Nylander I. *Beroendemedicin*. Lund: Studentlitteratur. S. 241–248.

Henriksson, C. & Leifman, H. (2011). *Skolelevers drogvanor 2011*. Rapport 129. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Hox, J. J. (2002). *Multilevel analysis: techniques and applications* (Lawrence Erlbaum Publishers: Mahwah, N.J.).

Kendler K.S, Myers J., Damaj M.I. & Chen X. (2013). *Early Smoking Onset and Risk for Subsequent Nicotine Dependence: A Monozygotic Co-Twin Control Study*. *Am J Psychiatry.* 170(4):408–413.

Keyes, K., Rutherford, C. & Miech, R. (2019). *Historical trends in the grade of onset and sequence of cigarette, alcohol, and marijuana use among adolescents from 1976–2016: Implications for “Gateway” patterns in adolescence*. *Drug and alcohol dependence*, volume 194, p. 51 – 58.

Leifman, H. (2014). Alkohol. I: *Skolelevers drogvanor 2014*. Rapport 146. Englund A (red). Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Livingston, M. et al (2020). *Trends in the sequence of first alcohol, cannabis and cigarette use in Australia, 2001–2016*. Drug and Alcohol Dependence, volume 207.

Läkemedelsverket (2019). Narkotikaförklaring av ämnen. Nedladdat 2021-09-27 från <https://www.lakemedelsverket.se/sv/narkotika/narkotikaforklaring-av-amnen>

McCambridge, J., McAlaney, J. & Rowe, R. (2011). *Adult consequences of late adolescent alcohol consumption: A systematic review of cohort studies*. PLoS Med, 8(2): p. e1000413.

Messerlian, C., Derevensky, J. & Gupta, R. (2005). *Youth gambling problems: A public health perspective*. Health promotion international 20: 69-79.

Monti, P.M. m.fl. (2005). *Adolescence: booze, brains, and behaviour*. Alcohol Clin Exp Res, 29(2): p. 207–20.

Nordmark, J., Westerberg, J. & Lindeman, E. (2022). *Återkommande exponering för lustgas kan ge svåra skador*. Läkartidningen 2022;119:21157.

Olsson, B. (red.) & Blomqvist, J. (2011). *Narkotika: om problem och politik*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Pape, H., Rossow, I., & Scott Brunborg, G. (2018). *Adolescents drink less: How, who and why? A review of the recent research literature*. Drug Alcohol Rev 2018;37:S98–S114.

Proposition. 1990/91:199. *Om förbud mot vissa dopningsmedel*. Stockholm: Socialdepartementet.

Raninen, J. & Nyström, S. (2013). *Reviderad enkät 2012. En analys av resultat-skillnaderna*. Rapport 134. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

SFS 1991:1969. *Lag om förbud mot vissa dopningsmedel*. Svensk författningssamling. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 1992:860. *Lag om kontroll av narkotika*. Svensk författningssamling. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 2022:1257. *Lag om tobaksfria nikotinprodukter*. Stockholm: Socialdepartementet.

Silveri, M. (2012). *Adolescent Brain Development and Underage Drinking in the United States: Identifying Risks of Alcohol Use in College Populations*. Harv Rev Psychiatry. 2012 Jul-Aug; 20(4): 189–200.

Skr. 2021/22:213. *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken samt spel om pengar 2022–2025*.

Socialdepartementet (2013). *Uppföljning av regeringens alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksstrategi – Förslag på indikatorer och styrning*. Nr 2. Stockholm: Regeringskansliet.

Socialstyrelsen (2016). *Narkotikarelaterade dödsfall – En analys av 2014 års dödsfall och utveckling av den officiella statistiken*. <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer>

- Socialstyrelsen (2019). *Kartläggning av samsjuklighet i form av psykisk ohälsa och beroendeproblematik*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-11-6481.pdf>
- Sundin, E., Landberg, J. & Ramstedt, M. (2018). *Negativa konsekvenser av alkohol, narkotika och tobak – en studie med fokus på beroende och problem från andras konsumtion i Sverige 2017*. Rapport nr 174. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Sundin E, Galanti MR, Landberg J, Ramstedt M. *Severe harm from others' drinking: A population-based study on sex differences and the role of one's own drinking habits*. *Drug Alcohol Rev.* 2021 Feb;40(2):263-271. doi: 10.1111/dar.13202. Epub 2020 Oct 20. PMID: 33084138; PMCID: PMC7894316.
- Svensson, J. & Zetterqvist, M. (2019). *Spel om pengar bland unga*. Fokusrapport 3. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Svensson, J. (2023) *Spel om pengar bland vuxna – Omfattningen av problem bland spelare och närstående*. Fokusrapport 17. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Svensson, S., Karbassi, A. & Johnsson, M. (2022). *Omfattande inhalationsbruk av lustgas gav ryggmärgsskada. Vid neurologiska symtom hos unga individer är lustgas missbruk en viktig differentialdiagnos*. *Läkartidningen*. 2022;119:21200.
- Thor, S., Raninen, S. & Landberg, J. (2017). *More Drinking, More Problems—Stable Association Between Alcohol Consumption and Harm Among Swedish Youth 1995–2012*. *Alcohol Alcohol.* 2017 May 1;52(3):358-364. doi: 10.1093/alcalc/agw099. PMID: 28052857.
- Thor, S. & Gripe, I. (2019). *”Visst är man anonym?” – En jämförelse av pappers- och webbenkät i den nationella ANDT-undersökningen*. Rapport 188. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Thor, S. & Gripe, I. (2022). *Nya perspektiv - Erfarenhet av alkohol, narkotika, tobak och spel om pengar på gymnasiets introduktionsprogram*. Fokusrapport 14. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Valen, H., Becher, R., Vist, G. E., Holme, J. A., Mdala, I., Elvsaa, K. Ø., Alexander, J., Underland, V., Brinchmann, B. C., & Grimsrud, T. K. (2023). *A systematic review of cancer risk among users of smokeless tobacco (Swedish snus) exclusively, compared with no use of tobacco*. *International Journal of Cancer*. <https://doi.org/10.1002/ijc.34643>
- Vashishtha, R. m.fl. (2019). *Why is adolescent drinking declining? A systematic review and narrative synthesis*. *Addiction Research & Theory*, DOI: 10.1080/16066359.2019.1663831.
- WHO (2014). *Global Status Report on Alcohol and Health 2014* Geneva.
- 1177 Region Stockholm (2023) *Läkemedel och alkohol*. Nedladdat 2023-10-31 från <https://www.1177.se/Stockholm/behandling--hjalpmedel/behandling-med-lakemedel/rad-om-lakemedel/lakemedel-och-alkohol/>

Markera på följande sätt: Använd helst kulspets eller tunn filtpenna vid markering. Formuläret kommer att behandlas automatiskt i systemet.
Godkänd ändring: Följ exemplen på vänstra sidan för att optimera inläsningsresultatet.

Hej!

Syftet med den här undersökningen är att öka kunskapen om ungas erfarenheter av bland annat alkohol, tobak och narkotika. I din årskurs deltar ca 7000 elever i hela Sverige. Genom att besvara frågorna hjälper du oss att få reda på mer om hur unga har det idag. Resultaten kan även komma att användas i forskning.

När du är klar är det viktigt att du klickar på "skicka" på sista fliken (57) annars sparas inte dina svar.

Undersökningen är helt anonym och vi garanterar att dina svar inte kan spåras till dig. Det är frivilligt att delta. Om det är någon fråga som du inte kan eller vill svara på hoppar du över den. Om du vill avsluta i förtid eller inte delta alls går du till sista fliken och klickar på "skicka".

Stort tack för din medverkan!

Årskurs

Går du i ...?

Högstadiet

Gymnasiet

Följande frågor handlar om dig och din familj

1. Är du ...?

Man

Kvinna

Annan
könsidentitet

2. Har du fyllt 16 år?

Ja

Nej

2. Har du fyllt 18 år?

Ja

Nej

Följande frågor handlar om dig och din familj

3. Har dina föräldrar/vårdnadshavare studerat på universitet eller högskola?

Markera ett alternativ på varje delfråga.

a) Pappa/annan vårdnadshavare

Ja

Nej

Vet ej

b) Mamma/annan vårdnadshavare

Ja

Nej

Vet ej

Följande frågor handlar om dig och din familj

4. Hur nöjd är du vanligtvis med ...

Markera ett alternativ på varje delfråga.

a) ... din familjs ekonomiska situation?

b) ... din hälsa?

c) ... dig själv?

Varken nöjd eller missnöjd
Mycket nöjd
Nöjd
Missnöjd
Mycket missnöjd

Följande frågor handlar om tobak och nikotin

Följande frågor handlar om tobak och nikotin

[Continue]

5. Har du rökt cigaretter någon gång?

Markera ett eller flera alternativ.

- Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna
 Ja, för mer än 12 månader sedan

6. Röker du fortfarande?

- Nej, har bara provat Nej, har slutat Ja, varje dag
 Ja, nästan varje dag Ja, men bara när jag festar Ja, men bara ibland

6.1 Vill du sluta röka?

- Ja Ja, men i framtiden Nej

Följande frågor handlar om tobak och nikotin

7. Hur får du vanligen tag på cigaretter?

Markera ett eller flera alternativ.

- Köper själv Från kompisar Från föräldrar/vårdnadshavare
 Från försäljare av smuggelcigaretter Annat

Annat, nämligen:

Följande frågor handlar om tobak och nikotin

8. Är det någon i din familj som röker?

Markera ett eller flera alternativ.

- Mamma Pappa Annan vårdnadshavare
 Syskon Annan person Nej
 Vet ej

Följande frågor handlar om tobak och nikotin

9. Har du använt e-cigaretter någon gång (elektronisk cigarett, kallas även att vejpa)?

Markera ett eller flera alternativ.

- Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna
 Ja, för mer än 12 månader sedan

9.1 Var det med eller utan nikotin?

- Bara med nikotin Bara utan nikotin Både med och utan nikotin

 Vet ej

9.2 Använder du fortfarande e-cigaretter?

- Nej, jag har bara provat Nej, har slutat Ja, varje dag
 Ja, nästan varje dag Ja, men bara när jag festar Ja, men bara ibland

Följande frågor handlar om tobak och nikotin

10. Har du snusat någon gång?

Markera ett eller flera alternativ.

- Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna
 Ja, för mer än 12 månader sedan

11. Snusar du fortfarande?

- Nej, har bara provat Nej, har slutat Ja, varje dag
 Ja, nästan varje dag Ja, men bara när jag festar Ja, men bara ibland

11.1 Vill du sluta snusa?

- Ja Ja, men i framtiden Nej

Följande frågor handlar om tobak och nikotin**12. Hur får du vanligen tag på snus?***Markera ett eller flera alternativ.*

- Köper själv Från kompisar Från föräldrar/vårdnadshavare
 Annat

Annat, nämligen:**Följande frågor handlar om tobak och nikotin****13. Är det någon i din familj som snusar?***Markera ett eller flera alternativ.*

- Mamma Pappa Annan vårdnadshavare
 Syskon Annan person Nej
 Vet ej

Följande frågor handlar om tobak och nikotin**14. Har du använt tobaksfritt snus som innehåller nikotin någon gång (även kallat vitt snus, All White, nikotinpåsar)?***Markera ett eller flera alternativ.*

- Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna
 Ja, för mer än 12 månader sedan

14.1 Snusar du fortfarande tobaksfritt snus?

- Nej, har bara provat Nej, har slutat Ja, varje dag
 Ja, nästan varje dag Ja, men bara när jag festar Ja, men bara ibland

Följande frågor handlar om alkohol**15. Har du någon gång druckit alkohol?***Räkna inte med t ex svag cider, lättöl eller andra drycker under 2.8%.**Markera ett eller flera alternativ.*

- Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna
 Ja, för mer än 12 månader sedan

Följande frågor handlar om alkohol**16. Tänk tillbaka på de senaste 12 månaderna. Hur ofta har du druckit så mycket alkohol att du känt dig berusad?**

- Någon gång i veckan eller oftare 2-3 gånger i månaden 1 gång i månaden
 2-6 gånger de senaste 12 månaderna 1 gång de senaste 12 månaderna Ingen gång de senaste 12 månaderna

Följande frågor handlar om alkohol**17. Ungefär hur ofta har du druckit folköl (2,8-3,5%) under de senaste 12 månaderna?**

- Dricker inte folköl 3 gånger i veckan eller oftare 2 gånger i veckan
 1 gång i veckan 2-3 gånger i månaden 1 gång i månaden
 2-6 gånger de senaste 12 månaderna 1 gång de senaste 12 månaderna Har ej druckit folköl de senaste 12 månaderna

Följande frågor handlar om alkohol [Continue]

18. Tänk tillbaka på de senaste 12 månaderna. Ungefär hur mycket **folköl** har du druckit vid varje tillfälle?

☐ 1 glas eller mindre	☐ 1 liten burk/flaska (33 cl)	☐ 1 stor burk/flaska (2 små burkar/flaskor)
☐ 2 stora burkar/flaskor (3 små burkar/flaskor)	☐ 3-4 stora burkar/flaskor (4-6 små burkar/flaskor)	☐ 5-7 stora burkar/flaskor (7-11 små burkar/flaskor)
☐ 8-10 stora burkar/flaskor (12-15 små burkar/flaskor)	☐ 11 stora burkar/flaskor eller mer (16 små burkar/flaskor eller mer)	☐ Har ej druckit folköl de senaste 12 månaderna

Följande frågor handlar om alkohol

19. Ungefär hur ofta har du druckit **starköl** (mer än 3,5%) under de senaste 12 månaderna?

☐ Dricker inte starköl	☐ 3 gånger i veckan eller oftare	☐ 2 gånger i veckan
☐ 1 gång i veckan	☐ 2-3 gånger i månaden	☐ 1 gång i månaden
☐ 2-6 gånger de senaste 12 månaderna	☐ 1 gång de senaste 12 månaderna	☐ Har ej druckit starköl de senaste 12 månaderna

20. Tänk tillbaka på de senaste 12 månaderna. Ungefär hur mycket **starköl** har du druckit vid varje tillfälle?

☐ 1 glas eller mindre	☐ 1 liten burk/flaska (33 cl)	☐ 1 stor burk/flaska (2 små burkar/flaskor)
☐ 2 stora burkar/flaskor (3 små burkar/flaskor)	☐ 3-4 stora burkar/flaskor (4-6 små burkar/flaskor)	☐ 5-7 stora burkar/flaskor (7-11 små burkar/flaskor)
☐ 8 stora burkar/flaskor eller mer (12 små burkar/flaskor eller mer)	☐ Har ej druckit starköl de senaste 12 månaderna	

Följande frågor handlar om alkohol

21. Ungefär hur ofta har du druckit **starkcider, alkoholisk eller liknande** (mer än 3,5%) under de senaste 12 månaderna?

☐ Dricker inte starkcider, alkoholisk eller liknande	☐ 3 gånger i veckan eller oftare	☐ 2 gånger i veckan
☐ 1 gång i veckan	☐ 2-3 gånger i månaden	☐ 1 gång i månaden
☐ 2-6 gånger de senaste 12 månaderna	☐ 1 gång de senaste 12 månaderna	☐ Har ej druckit starkcider, alkoholisk eller liknande de senaste 12 månaderna

22. Tänk tillbaka på de senaste 12 månaderna. Ungefär hur mycket **starkcider, alkoholisk eller liknande** har du druckit vid varje tillfälle?

☐ 1 glas eller mindre	☐ 1 liten burk/flaska (33 cl)	☐ 1 stor burk/flaska (2 små burkar/flaskor)
☐ 2 stora burkar/flaskor (3 små burkar/flaskor)	☐ 3-4 stora burkar/flaskor (4-6 små burkar/flaskor)	☐ 5-7 stora burkar/flaskor (7-11 små burkar/flaskor)
☐ 8 stora burkar/flaskor eller mer (12 små burkar/flaskor eller mer)	☐ Har ej druckit starkcider, alkoholisk eller liknande de senaste 12 månaderna	

Följande frågor handlar om alkohol

Följande frågor handlar om alkohol [Continue]

23. Ungefär hur ofta har du druckit vin under de senaste 12 månaderna?

☐ Dricker inte vin	☐ 3 gånger i veckan eller oftare	☐ 2 gånger i veckan
☐ 1 gång i veckan	☐ 2-3 gånger i månaden	☐ 1 gång i månaden
☐ 2-6 gånger de senaste 12 månaderna	☐ 1 gång de senaste 12 månaderna	☐ Har ej druckit vin de senaste 12 månaderna

24. Tänk tillbaka på de senaste 12 månaderna. Ungefär hur mycket vin har du druckit vid varje tillfälle?

☐ Mindre än 1 vinglas	☐ 1 vinglas (15 cl)	☐ 2 vinglas (30 cl)
☐ En halv vinflaska (37 cl)	☐ 3-4 vinglas (45-60 cl)	☐ 1 hel vinflaska/5 vinglas (75 cl)
☐ En och en halv vinflaska	☐ 2 vinflaskor eller mer	☐ Har ej druckit vin de senaste 12 månaderna

Följande frågor handlar om alkohol

25. Ungefär hur ofta har du druckit sprit under de senaste 12 månaderna?

Med sprit menas t ex vodka, gin, rom, whisky och liknande. Räkna även med sprit utblandat i drinkar, shots, samt hembränt och smuggelsprit.

☐ Dricker inte sprit	☐ 3 gånger i veckan eller oftare	☐ 2 gånger i veckan
☐ 1 gång i veckan	☐ 2-3 gånger i månaden	☐ 1 gång i månaden
☐ 2-6 gånger de senaste 12 månaderna	☐ 1 gång de senaste 12 månaderna	☐ Har ej druckit sprit de senaste 12 månaderna

26. Tänk tillbaka på de senaste 12 månaderna. Ungefär hur mycket sprit har du druckit vid varje tillfälle?

☐ Mindre än 1 snaps/shot (mindre än 4 cl)	☐ 1 shot/snaps (4 cl)	☐ 2 shots/snapsar (8 cl)
☐ 3 shots/snapsar (12 cl)	☐ En halv "kvartering" (18 cl)	☐ 1 "kvartering" (35 cl)
☐ 50 cl eller mer	☐ Har ej druckit sprit de senaste 12 månaderna	

Följande frågor handlar om alkohol

27. Tänk tillbaka på de senaste 12 månaderna. Hur ofta har du, vid ett och samma tillfälle, druckit alkohol motsvarande minst fyra stora burkar starköl/starkcider eller 25 cl sprit eller en hel flaska vin eller sex stora burkar folköl?

☐ Någon gång i veckan eller oftare	☐ 2-3 gånger i månaden	☐ 1 gång i månaden
☐ 2-6 gånger de senaste 12 månaderna	☐ 1 gång de senaste 12 månaderna	☐ Ingen gång de senaste 12 månaderna

Följande frågor handlar om alkohol

28. Tänk tillbaka på de senaste 12 månaderna. Hur många gånger har du druckit ...

Markera ett alternativ på varje delfråga.

a) ... smugglad alkohol?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) ... hemtillverkad sprit (hembränt)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
- Ingen gång de senaste 12 mån.
 1 gång de senaste 12 mån.
 2-6 ggr de senaste 12 mån.
 1 gång i månaden
 2-3 gånger i månaden
 1 gång i månaden
 Dricker inte

Följande frågor handlar om alkohol

Följande frågor handlar om alkohol [Continue]

29. Tänk på den senaste gången du drack alkohol. Från vem fick du tag på alkoholen?

Räkna inte med t ex svag cider, lättöl eller andra drycker under 2,8%.

Markera ett eller flera alternativ.

☐ Från kompis, syskon eller partner	☐ Från förälder/vårdnadshavare med lov	☐ Från förälder/vårdnadshavare utan lov
☐ Från en kompis förälder/
vårdnadshavare (med eller utan lov)	☐ Från person som langar alkohol	☐ Köpte själv (livsmedelsaffär/
restaurang/bar etc)
☐ Annat, nämligen	☐ Vet ej	

Annat, nämligen:

Följande frågor handlar om alkohol

30. Tänk på den senaste gången du drack alkohol. Varifrån kom alkoholen?

Räkna inte med t ex svag cider, lättöl eller andra drycker under 2,8%.

Markera ett eller flera alternativ.

☐ Från Systembolaget	☐ Från livsmedelsaffär eller liknande
(folköl 2,8-3,5%)	☐ Från utlandet, dvs. smugglad eller
privatinförd
☐ Från restaurang, bar eller liknande	☐ Från hemtillverkning	☐ Annat, nämligen
☐ Vet ej		

Annat, nämligen:

Följande frågor handlar om alkohol

31. Har du under de senaste 12 månaderna beställt alkohol från konton som säljer det via sociala medier?

Räkna både med om du har beställt själv eller tillsammans med andra.

☐ Nej	☐ Ja, 1-2 gånger	☐ Ja, 3 gånger eller fler

32. Har du under de senaste 12 månaderna blivit bjuden på alkohol av dina föräldrar/vårdnadshavare?

Räkna inte med drycker under 2,8% t ex lättöl eller svag cider.

☐ Nej	☐ Ja, fått smaka ur deras glas	☐ Ja, enstaka glas
	☐ Ja, mer än enstaka glas	

32b. Har du någon gång före din 18-årsdag serverats alkohol på restaurang, bar eller liknande i Sverige?

Räkna inte med drycker under 2,8% t ex lättöl eller svag cider.

☐ Nej	☐ Ja, 1-2 gånger	☐ Ja, 3 gånger eller fler

Följande frågor handlar om alkohol

33. Har något av följande hänt dig i samband med att du druckit alkohol under de senaste 12 månaderna?

Markera ett alternativ på varje delfråga.

	Nej	En gång	Två gånger eller mer
a) Råkat i gräl	☐	☐	☐
b) Råkat i slagsmål	☐	☐	☐
c) Råkat ut för olycka eller skadats	☐	☐	☐
d) Medvetet skadat dig själv	☐	☐	☐
e) Medvetet skadat någon annan	☐	☐	☐

Följande frågor handlar om alkohol [Continue]

f) Blivit utsatt för våld

g) Tappat pengar eller andra värdesaker

h) Förstört saker eller kläder

i) Fått problem med förhållande till föräldrar

j) Fått problem med förhållande till vänner

k) Haft sex du ångrat dagen efter

l) Blivit bestulen eller rånad

m) Råkat i bråk med polisen

n) Behövt uppsöka sjukhus eller akutmottagning

o) Kört moped, bil eller annat motorfordon

p) Åkt moped, bil eller annat motorfordon med berusad förare

q) Badat på djupt vatten

r) Blivit fotad/filmad i en pinsam eller kränkande situation

Följande frågor handlar om bland annat sniffning och narkotika

34. Har du sniffat/boffat någon gång (t ex lim, spray)?

Markera ett eller flera alternativ.

Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna

Ja, för mer än 12 månader sedan

Skriv här vad du använt:

Följande frågor handlar om bland annat sniffning och narkotika

Här kommer en extra fråga om lustgas

34.1 Har du tagit lustgas någon gång?

Räkna ej med användning inom vården.

Markera ett eller flera alternativ.

Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna

Ja, för mer än 12 månader sedan

Följande frågor handlar om bland annat sniffning och narkotika

35. Har du någon gång använt anabola androgena steroider (AAS) utan läkarordination?

Markera ett eller flera alternativ.

Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna

Ja, för mer än 12 månader sedan

Skriv här vad du använt:

Följande frågor handlar om receptbelagda läkemedel utan läkarordination

Följande frågor handlar om receptbelagda läkemedel utan läkarordination

[Continue]

36. Har du använt receptbelagda sömnmedel eller lugnande läkemedel utan läkarordination (t ex Stesolid, Imovane, Xanor, Bensodiazepin)?

Markera ett eller flera alternativ.

- Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna
 Ja, för mer än 12 månader sedan

37. Har du använt receptbelagda smärtstillande läkemedel utan läkarordination (t ex Tramadol, Citodon, Oxycodone, Morfin)?

Markera ett eller flera alternativ.

- Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna
 Ja, för mer än 12 månader sedan

38. Har du använt receptbelagda centralstimulerande läkemedel utan läkarordination (t ex ADHD-läkemedel som Ritalin, Concerta, Attentin, Elvanse)?

Markera ett eller flera alternativ.

- Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna
 Ja, för mer än 12 månader sedan

Följande frågor handlar om bland annat sniffning och narkotika**39. Har du någon gång använt läkemedel tillsammans med alkohol i berusningssyfte?**

Markera ett eller flera alternativ.

- Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna
 Ja, för mer än 12 månader sedan

Skriv här vad du använt:**Följande frågor handlar om bland annat sniffning och narkotika****40. Har du någon gång använt en NPS (det vill säga ny psykoaktiv substans, även kallat RC-drog, nätdrog, designerdrog mm.)?**

Markera ett eller flera alternativ.

- Nej Ja, spice eller andra syntetiska cannabinoider Ja, 3-CMC (även kallat klorfedron, synt, kristall)

 Ja, annan nämligen:

- 40.1 Var preparatet lagligt när du använde det?** Ja Nej Både och
 Vet ej

Skriv här vad du använt:**Följande frågor handlar om bland annat sniffning och narkotika****41. Har du någon gång under de senaste 12 månaderna blivit erbjuden att prova eller köpa narkotika?** Ja Nej

Med narkotika avses t ex hasch, marijuana, amfetamin, kokain, heroin.

42. Har du någon gång haft lust att prova narkotika? Ja Tveksam Nej

Med narkotika avses t ex hasch, marijuana, amfetamin, kokain, heroin.

Följande frågor handlar om bland annat sniffning och narkotika**43. Har du någon gång använt narkotika?**

Med narkotika avses t ex hasch, marijuana, amfetamin, kokain, heroin.

Markera ett eller flera alternativ.

- Nej Ja, under de senaste 30 dagarna Ja, under de senaste 12 månaderna
 Ja, för mer än 12 månader sedan

Följande frågor handlar om bland annat sniffning och narkotika

44. Vilket eller vilka slag av narkotika har du använt?

Markera ett eller flera alternativ.

☐ Hasch	☐ Marijuana	☐ Spice eller liknande rökmixar
☐ Amfetamin	☐ Kokain	☐ Receptbelagda sömn-/lugnande läkemedel utan läkarordination (t ex Stesolid, Imovane, Xanor, Bensodiazepin)
☐ Receptbelagda smärtstillande läkemedel utan läkarordination (t ex Tramadol, Citodon, Oxycodone, Morfin)	☐ Receptbelagda centralstimulerande läkemedel utan läkarordination (t ex ADHD-medicin som Ritalin, Concerta)	☐ Ecstasy
☐ LSD, psykedeliska svampar eller andra hallucinogener	☐ Heroin	☐ Annan typ:
☐ Vet ej		

Skriv här vad du använt:

Följande frågor handlar bland annat om sniffning och narkotika

45. Senaste gången du använde narkotika, hur fick du då tag på den?

Markera ett eller flera alternativ.

☐ Från kompis, syskon, partner eller annan bekant	☐ Annan, t ex langare	☐ Beställde online eller via sociala medier
☐ Annat		

Annat sätt, nämligen:

Följande frågor handlar om bland annat sniffning och narkotika

46. Hur många gånger har du använt ...

Markera ett alternativ på varje delfråga.

a) ... hasch och/eller marijuana?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) ... annan narkotika än hasch/marijuana?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Följande frågor handlar om bland annat sniffning och narkotika

47. Ungefär hur ofta har du använt narkotika under de senaste 12 månaderna?

☐ Varje dag	☐ Varannan dag	☐ Två gånger i veckan
☐ En gång i veckan	☐ 2-3 gånger i månaden	☐ 1 gång i månaden
☐ 2-6 gånger de senaste 12 månaderna	☐ 1 gång de senaste 12 månaderna	☐ Ingen gång de senaste 12 månaderna

Följande fråga handlar om debutålder

48. Hur gammal var du när du (om någonsin) gjorde följande saker första gången?

Markera ett alternativ på varje delfråga.

Följande fråga handlar om debutålder [Continue]

	11 år eller yngre	12 år	13 år	14 år	15 år	16 år	17 år	18 år eller äldre
a) Drack minst ett glas alkohol	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Blev berusad av alkohol	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Rökte en cigarett	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Snusade	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Använde marijuana eller hasch	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Sniffade/boffade	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Följande fråga handlar om riskuppfattning

49. Hur stor risk tror du det är att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt, om de ...
 Markera ett alternativ på varje delfråga.

	Ingen risk	Liten risk	Måttlig risk	Stor risk	Vet ej
a) ... röker 10 cigaretter eller mer per dag?	☐	☐	☐	☐	☐
b) ... snusar 3 dosor (ca 75 prillor) per vecka?	☐	☐	☐	☐	☐
c) ... berusar sig på alkohol varje helg?	☐	☐	☐	☐	☐
d) ... provar marijuana eller hasch 1-2 gånger?	☐	☐	☐	☐	☐
e) ... använder marijuana eller hasch varje helg?	☐	☐	☐	☐	☐
f) ... provar heroin 1-2 gånger?	☐	☐	☐	☐	☐
g) ... provar att sniffa/boffa 1-2 gånger?	☐	☐	☐	☐	☐

Följande fråga handlar om tillgänglighet

50. Kan du få tag på något av följande inom 24 timmar (från och med nu)?

Markera ett eller flera alternativ.

☐ Ja, folköl (2,8-3,5%)	☐ Ja, alkohol starkare än 3,5%	☐ Ja, cigaretter
☐ Ja, snus	☐ Ja, hasch/marijuana	☐ Ja, anabola androgena steroider (AAS)
☐ Nej, inget av ovanstående		

Följande frågor handlar om spel om pengar

51. Har du någon gång spelat om pengar (t ex köpt lotter, spelat poker om pengar, vadslagning på sport eller liknande)?

Markera ett eller flera alternativ.

☐ Nej	☐ Ja, under de senaste 30 dagarna	☐ Ja, under de senaste 12 månaderna
☐ Ja, för mer än 12 månader sedan		

52. Hur mycket har du spelat för de senaste 30 dagarna?

☐ Har inte spelat om pengar de senaste 30 dagarna	☐ Mindre än 99 kronor	☐ 100-300 kronor
☐ Mer än 300 kronor		

Följande frågor handlar om spel om pengar

53. Tänk tillbaka på de senaste 12 månaderna. Vilka spel om pengar eller lotterier har du deltagit i och i så fall hur ofta?

Svara dels för online-spel (att du spelat via din mobil, dator eller platta) och dels om du spelat på annat sätt (t ex på en travbana, med vänner eller via ett ombud).

Följande frågor handlar om spel om pengar [Continue]

	Inte senaste 12 månaderna	1 gång/mån el. mer sällan	Flera gånger i månaden	Flera gånger i veckan
Poker				
a) Online	☐	☐	☐	☐
b) På annat sätt	☐	☐	☐	☐
Spelautomater				
a) Online	☐	☐	☐	☐
b) På annat sätt	☐	☐	☐	☐
Casinospel (t ex roulette eller black jack)				
a) Online	☐	☐	☐	☐
b) På annat sätt	☐	☐	☐	☐
Lotterier (t ex Lotto, Keno, skraplotter, Bingolotto) eller bingo				
a) Online	☐	☐	☐	☐
b) På annat sätt	☐	☐	☐	☐
Spel på sport eller hästar				
a) Online	☐	☐	☐	☐
b) På annat sätt	☐	☐	☐	☐
Vadslagning på e-sport				
a) Online	☐	☐	☐	☐
b) På annat sätt	☐	☐	☐	☐
Annan vadslagning (t ex Melodifestivalen eller annat)				
a) Online	☐	☐	☐	☐
b) På annat sätt	☐	☐	☐	☐

Följande frågor handlar om spel om pengar
54. Har du under de senaste 12 månaderna ...

	Aldrig	Ibland	Ofta	Nästan alltid
a) ... spelat för mer än du verkligen har råd att förlora?	☐	☐	☐	☐
b) ... behövt spela med större summor för att få samma känsla av spänning?	☐	☐	☐	☐
c) ... återvänt en annan dag för att försöka vinna tillbaka pengarna du förlorat?	☐	☐	☐	☐
d) ... lånat pengar eller sålt något för att ha pengar att spela för?	☐	☐	☐	☐

Följande frågor handlar om skola, fritid och familj
55. Hur nöjd är du vanligtvis med ditt förhållande till din familj?

- Mycket nöjd Nöjd Varken nöjd eller missnöjd
 Missnöjd Mycket missnöjd

Följande frågor handlar om skola, fritid och familj
56. Hur trivs du i skolan?

- Mycket bra Ganska bra Varken bra eller dåligt
 Ganska dåligt Mycket dåligt

Följande frågor handlar om skola, fritid och familj

Följande frågor handlar om skola, fritid och familj [Continue]
57. Brukar du skolka/ha ogiltigt frånvaro?

☐ Nej	☐ Ja, någon gång per termin	☐ Ja, en gång i månaden
☐ Ja, 2-3 gånger i månaden	☐ Ja, ungefär en gång i veckan	☐ Ja, flera gånger i veckan

Följande frågor handlar om skola, fritid och familj
58. Har du blivit mobbad de senaste 12 månaderna?
Räkna även med nätmobbning.

☐ Nej	☐ Ja, någon enstaka gång	☐ Ja, 2-3 gånger i månaden
☐ Ja, ungefär en gång i veckan	☐ Ja, flera gånger i veckan	

59. Har du varit med och mobbat någon de senaste 12 månaderna?
Räkna även med nätmobbning.

☐ Nej	☐ Ja, någon enstaka gång	☐ Ja, 2-3 gånger i månaden
☐ Ja, ungefär en gång i veckan	☐ Ja, flera gånger i veckan	

Följande frågor handlar om skola, fritid och familj
60. Har någon med avsikt slagit, sparkat eller utsatt dig för annat våld vid något tillfälle under de senaste 12 månaderna, där du skadades så mycket att du fick besöka sjuksyster, läkare eller tandläkare?

☐ Nej	☐ Ja, en gång	☐ Ja, flera gånger

60.1 Har det gjorts en polisanmälan?

☐ Nej	☐ Ja, åtminstone en gång	☐ Ja, flera gånger
☐ Vet ej		

Följande frågor handlar om skola, fritid och familj
61. Hur många av dina vänner (inom och utom skolan) ...
Markera ett alternativ på varje delfråga.

a) ... röker?

b) ... snusar?

c) ... är duktiga i skolan?

d) ... dricker sig berusade?

e) ... har provat narkotika?

Ingen	Någon enstaka	En del	De flesta	Vet ej
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐

Följande frågor handlar om skola, fritid och familj
62. Vet dina föräldrar/vårdnadshavare vilka kompisar du umgås med?
Svara för den/de du bor mest hos.

☐ Ja, alla	☐ Ja, de flesta	☐ Ja, några
☐ Nej, ingen	☐ Vet ej	

63. Vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är på fredags- och lördagskvällar?
Svara för den/de du bor mest hos.

☐ Alltid	☐ För det mesta	☐ Ibland
☐ För det mesta inte		

Följande frågor handlar om skola, fritid och familj
64. Hur väl stämmer följande påståenden in på dig och dina föräldrar/vårdnadshavare?
Svara för den/de du bor mest hos.
Markera ett alternativ på varje delfråga.

Stämmer mycket dåligt	Stämmer ganska dåligt	Stämmer ganska bra	Stämmer mycket bra

Följande frågor handlar om skola, fritid och familj [Continue]

a) För mina föräldrar är det okej om jag dricker alkohol	☐	☐	☐	☐
b) För mina föräldrar är det okej om jag röker hasch/marijuana	☐	☐	☐	☐
c) För mina föräldrar är det okej om jag röker cigaretter	☐	☐	☐	☐
d) För mina föräldrar är det okej om jag snusar	☐	☐	☐	☐
e) För mina föräldrar är det okej om jag dricker mig berusad	☐	☐	☐	☐

Följande frågor handlar om fritiden

65. Tänk tillbaka på de senaste 30 dagarna. Ungefär hur många gånger per vecka har du varit fysiskt aktiv på din fritid så att du blivit andfådd eller svettig?

T ex spelat fotboll, ridit, simmat, åkt skidor, dansat eller gymmat.

☐ Ingen gång de senaste 30 dagarna	☐ Mer sällan än 1 gång i veckan	☐ 1 gång i veckan
☐ 2 gånger i veckan	☐ 3-4 gånger i veckan	☐ 5-6 gånger i veckan
☐ 7-8 gånger i veckan	☐ 9-10 gånger i veckan	☐ Mer än 10 gånger i veckan

66. Tänk tillbaka på de senaste 30 dagarna. Ungefär hur många timmar per vecka har du varit fysiskt aktiv på din fritid så att du blivit andfådd eller svettig?

T ex spelat fotboll, ridit, simmat, åkt skidor, dansat eller gymmat.

☐ 0 timmar i veckan	☐ En halvtimme i veckan	☐ 1 timme i veckan
☐ 2 timmar i veckan	☐ 3-4 timmar i veckan	☐ 5-6 timmar i veckan
☐ 7-8 timmar i veckan	☐ 9-10 timmar i veckan	☐ Mer än 10 timmar i veckan

Följande frågor handlar om fritiden

67. Är du aktiv i någon förening/klubb med fokus på fysisk aktivitet på din fritid?

T ex fotboll, ridning, simning, vintersport, dans eller gym.

☐ Nej	☐ Ja, i en	☐ Ja, i två
☐ Ja, i tre	☐ Ja, i fyra	☐ Ja, i fem eller fler

67.1 Tänk tillbaka på de senaste 30 dagarna. Ungefär hur många gånger i veckan har du varit aktiv i föreningarna/klubbarna?

☐ Mer sällan än 1 gång i veckan	☐ 1 gång i veckan	☐ 2 gånger i veckan
☐ 3-4 gånger i veckan	☐ 5-6 gånger i veckan	☐ 7-8 gånger i veckan
☐ 9-10 gånger i veckan	☐ Mer än 10 gånger i veckan	

Följande frågor handlar om fritiden

68. Är du aktiv i någon annan typ av förening/organisation på din fritid?

T ex teater, kör, gaming eller intresseorganisation.

☐ Nej	☐ Ja, i en	☐ Ja, i två
☐ Ja, i tre	☐ Ja, i fyra	☐ Ja, i fem eller fler

68.1 Tänk tillbaka på de senaste 30 dagarna. Ungefär hur många gånger i veckan har du varit aktiv i föreningarna/organisationerna?

☐ Mer sällan än 1 gång i veckan	☐ 1 gång i veckan	☐ 2 gånger i veckan
☐ 3-4 gånger i veckan	☐ 5-6 gånger i veckan	☐ 7-8 gånger i veckan
☐ 9-10 gånger i veckan	☐ Mer än 10 gånger i veckan	

Följande frågor handlar om fritiden

69. Tänk tillbaka på de senaste 30 dagarna. Ungefär hur mycket skärmtid har du på din fritid, (på t ex mobil, TV, dator eller surfplatta)?

a) En vanlig vardag?

- Mer än 10 timmar
 9-10 timmar
 7-8 timmar
 5-6 timmar
 3-4 timmar
 2 timmar
 1 timme
 En halvtimme
 0 timmar
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Följande frågor handlar om fritiden [Continue]

b) En vanlig dag på helgen?

Tack!

Tack för din medverkan!
Här är formuläret slut, klicka på knappen "skicka" för att avsluta.

Om det är något du skulle vilja tillägga så kan du använda utrymmet nedan.

Om du behöver stöd och hjälp eller vill ha information om alkohol och andra droger; www.drugsmart.se, www.bris.se och www.umo.se.
Mer om CAN hittar du på www.can.se.

C.A.N

CAN är ett nationellt kompetenscentrum som tar fram och sprider kunskap om alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar.

Vi följer konsumtions- och skadeutvecklingen genom undersökningar och forskning. Myndigheter och organisationer använder kunskap från CAN som underlag för beslut och insatser. Vi är en del av civilsamhället och i vår styrelse finns representanter för våra medlemsorganisationer. Där finns även olika myndigheter representerade.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning – www.can.se

